

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagstiftning om utredning av situationen för unga brottsmisstänkta och övervakning av villkorligt fängelse

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

Bestämmelserna om personundersökning av unga förbrytare och övervakning av villkorligt fängelse är föråldrade och bristfälliga. För att avhjälpa situationen föreslås det i propositionen att det ska stiftas en lag om utredning av situationen för unga brottsmisstänkta och en lag om övervakning av villkorligt fängelse. Samtidigt ska lagen om unga förbrytare upphävas. Dessutom ändras strafflagens bestämmelser om tilläggsuppföljder i samband med villkorligt fängelse.

I lagen om utredning av situationen för unga brottsmisstänkta ska det ingå bestämmelser om utarbetande av en påföljdsutredning. Det är fråga om att utreda den unga brottsmisstänkta situation och med stöd av detta besluta om åtalsprövning och bestämmande av påföljd. I påföljdsutredningen görs det en bedömning av hur den ungas möjligheter att anpassa sig i samhället kan främjas och hur återfall i brott kan förhindras.

Brottsuppföljdsmyndigheten svarar för påföljdsutredningen, som ersätter den nuvaran-

de personundersökningen. I lagen ingår bestämmelser om de olika myndigheternas skyldigheter och befogenheter i olika skeden av behandlingen av unga brottsmisstänkta.

I lagen om övervakning av villkorligt fängelse finns det bestämmelser om bestämmande av övervakning, övervakningens syfte och innehåll, den övervakades rättsliga ställning och övervakarens uppgifter. Syftet med övervakningen är att stödja de övervakades sociala anpassning och hindra dem från att begå nya brott.

Enligt den föreslagna lagen om ändring av strafflagen ska övervakningen som används som tilläggsstraff till det villkorliga fängelsestraffet pågå under 1 år och 3 månader. I den gällande lagstiftningen föreskrivs inte om hur länge övervakningen pågår.

Lagarna avses träda i kraft den 1 april 2010.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
ALLMÄN MOTIVERING	4
1 INLEDNING.....	4
2 NULÄGE	5
2.1 Lagstiftning och praxis.....	5
Straff- och processrättssystemen gällande unga förbrytare	5
Förundersökning, tvångsmedel och domstolshandläggning.....	5
Straffrättsliga påföljder.....	6
Övervakning av villkorligt fängelse	6
Undersökning och utredning av unga förbrytars brott och förbrytarnas livssituation	7
Barnskydd.....	8
Missbrukarvård och mentalvårdsarbete.....	9
2.2 Internationell översikt	10
Vissa internationella förpliktelser och rekommendationer gällande unga förbrytare	10
Läget i Sverige, Norge och Danmark	11
Sverige.....	11
Norge	12
Danmark	13
Slutsatser av situationen i de nordiska länderna.....	14
2.3 Bedömning av nuläget	14
Personundersökning	14
Övervakning av villkorligt fängelse	16
3 MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN.....	16
3.1 Målsättning.....	16
3.2 Alternativ	16
3.3 De viktigaste förslagen.....	17
4 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER	17
4.1 Ekonomiska konsekvenser	17
4.2 Konsekvenser för myndigheterna	18
4.3 Konsekvenser för brottsligheten	18
5 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN	19
6 SAMBAND MED ANDRA PROPOSITIONER.....	19
DETALJMOTIVERING	20
1 LAGFÖRSLAG	20
1.1 Lag om utredning av unga brottsmisstänkta situation	20
1.2 Lag om övervakning av villkorligt fängelse	26
1.3 Strafflag.....	39
1.4 Lag om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål.....	40
2 NÄRMARE BESTÄMMELSER OCH FÖRESKRIFTER	40
3 IKRAFTTRÄDANDE	41
4 FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING	41
LAGFÖRSLAG	42
om utredning av unga brottsmisstänkta situation.....	42
om övervakning av villkorligt fängelse	45

om ändring av 6 kap. 10 § i strafflagen	49
om ändring av 11 och 12 § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål	50
BILAGOR.....	51
PARALLELTEXT	51
om ändring av 6 kap. 10 § i strafflagen	51
om ändring av 11 och 12 § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål	52

ALLMÄN MOTIVERING

1 Inledning

Straffrättssystemet förhåller sig i princip annorlunda till unga som har begått ett brott än till vuxna förbrytare. Den lindrigare behandlingen av unga motiveras bl.a. med att de unga ofta gör sig skyldiga till brott av obetänksamhet eller för att pröva samhällets gränser. I det finländska straffrättssystemet beaktas förbrytarens ungdom bl.a. i förfarandet vid behandling av brottmålet, valet av påföljdsart och vid utmätningen av straff. Lagstiftningen om unga förbrytare är dock föråldrad. Straffalternativen som tar hänsyn till de ungas särskilda situation och levnadsförhållanden är få och förfarandena är rigida.

En övergripande reform av straffrättssystemet gällande unga förbrytare har utretts i flera repriser ända sedan 1960-talet. Någon övergripande reform har dock inte genomförts. Detta beror delvis på att det krävs tätt samarbete mellan flera olika aktörer för att unga förbrytares livssituation ska kunna förbättras. Detta har i viss mån försvårats av aktörernas olika syn på hur man ska reagera på brott, t.ex. om straffets viktigaste syfte ska vara att påvisa gärningens klandervärdhet eller att förbättra förbrytarens livsberedskap. Reformarbete har dock utförts, bl.a. togs ungdomsstraffet, en straffom uttryckligen avsedd för ungdomar, i bruk 2005. Försök med ungdomsstraff inleddes 1997. Under de senaste åren har behandlingen av brott begångna av ungdomar utvecklats i myndighetssystemet. Det har varit fråga om att påskynda de olika skedena av förfarandet och att mer övergripande än tidigare sätta sig in i de ungas livssituation och ta hänsyn till faktorer som där framkommit då straffet utmäts och verkställs.

Redan straffrättssystemets reaktion på ett brott är i många fall en erfarenhet som får de unga förbrytarna att stanna upp. Men många unga befinner sig i en sådan situation i livet att enbart en sådan uppställande effekt inte är tillräcklig för att hindra dem från att göra sig skyldiga till ytterligare brott. Att förbättra unga förbrytares beredskap för ett liv utan brott är av väsentlig betydelse. Faktorer som

medverkar till att de unga begår brott är ofta bl.a. drogmisbruk och trasiga familjeförhållanden. Genom ett fungerande straffprocess- och straffpåföljdssystem kan de ungas marginalisering i samhället stoppas eller åtminstone förebyggas. I detta avseende är straffprocess- och straffpåföljdssystemet nära förbundna med de åtgärder kommunerna vidtar, framför allt barnskyddet, undervisningsväsendet och social- och hälsovårdsväsendet.

Under den senaste tiden har det i Finland ägnats allt större uppmärksamhet åt den försämrade situationen för unga som antingen redan marginaliserats eller löper risk att bli marginaliserade. Det allmänna sparåtgärder har allvarligt försämrats också de tjänster som är avsedda för de unga. T.ex. skolhälsovården och de ungdomspsykiatriska tjänsterna kan inte längre svara mot de ungas behov. Statsminister Matti Vanhanens II regering har i sitt regeringsprogram förbundet sig att minska barnens, de ungas och familjernas illamående och marginalisering. Regeringen genomför ett politikprogram för barn, unga och familjer som, är det tänkt, ska garantera barnens och de ungas sunda och trygga utveckling. Genom olika åtgärder stärks den sociala gemenskapen, föräldraskapet och det gemensamma ansvaret för barns och ungas välfärd. Ingripanden i barns och familjers problem bör göras i ett tidigare skede än vad som nu är fallet. Målet är att minska behovet av korrigerande specialtjänster.

De vanligaste av de brott som begås av unga och som kommer till polisens kännedom är stöld, skadegörelse, rattfylleri, förande av fortskaffningsmedel utan behörighet, bruksstöld och olovligt brukande av motordrivet fortskaffningsmedel samt misshandel. Narkotikabrotten har under de senaste åren varit den brottskategori som ökat kraftigast särskilt bland 18–20-åringar men också bland 15–17-åringar. Användningen av marijuana eller haschisch ökade under 1990-talet, men ökningen förefaller att ha stannat av under 2000-talet. Det har dock konstaterats att drogmisbruk ofta är ett tecken på att

missbrukaren har andra problem som utgör en risk för deras utveckling. Enligt polisens statistik utgör 15–20-åringarna den åldersgrupp som i relation till gruppens storlek aktivast begår brott. De brott som kommit till polisens kännedom visar att våldet ökat bland ungdomar. Detta förklaras till en del av den lagändring som trädde i kraft 1995 och som i större utsträckning än tidigare hänförde misshandelsfall under allmänt åtal, befolkningens och skolornas större benägenhet att anmäla ungdomars gärningar till polisen samt polisens effektiviserade offentliga kontroll. Det har även konstaterats att våldshandlingarna begångna av unga med svåra beteendeproblem har ökat i antal.

En tydlig polarisering kan ses i brottsligheten bland de unga: brotten begås i allt större utsträckning av samma gärningsmän. I fråga om utvecklingstrenden inom brottsligheten bland unga kan det konstateras att väsentliga faktorer när det gäller minskad eller ökad brottslighet är antalet möjliga tillfällen att begå brott, kontrollnivån och de bakomliggande orsakerna till att någon blir förbrytare. Faktorer som tydligt påverkar ungdomsbrottslighetens utbredning är åtminstone det ökade drogmissbruket, den ökade totalkonsumtionen av alkohol samt familjesplittring och många familjers försämrade ekonomiska situation. När det gäller våldsamt beteende är förbrytarens uppväxtmiljö samt missbruksproblem och psykiska problem av central betydelse. I viss utsträckning spelar också slumpen och sällskapet in när unga begår brott, också allvarliga brott.

2 Nuläge

2.1 Lagstiftning och praxis

Straff- och processrättssystemen gällande unga förbrytare

Enligt 3 kap. 4 § 1 mom. i strafflagen (39/1889) går gränsen för straffansvar vid 15 år. Om ett barn som är yngre än 15 år gör sig skyldig till en straffbar gärning, tillämpas i förekommande fall åtgärder enligt barnskyddslagen (417/2007). Han eller hon kan såsom misstänkt för gärningen bli föremål

för undersökning, förlikning kan tillämpas på gärningen och han eller hon kan förklaras skadeståndsansvarig.

Särskilda bestämmelser om unga under 18 år gäller i de olika skedena av undersökningen och handläggningen av ett brottmål. På dem tillämpas särskilda bestämmelser också då påföljden fastställs och straffet utmåts. Det är också lättare än normalt avstå från straffrättsliga åtgärder mot denna åldersgrupp. Även åtgärder enligt barnskyddslagen kan vidtas när det gäller förbrytare som är yngre än 18 år. Vissa särskilda bestämmelser gäller även personer i åldern 18–20 år som begått brott. En viktig sådan bestämmelse gäller möjligheten enligt lagen om unga förbrytare (262/1940) att döma personen till villkorligt fängelse förenat med övervakning.

Förundersökning, tvångsmedel och domstolshandläggning

I förundersökningslagen (449/1987), tvångsmedelslagen (450/1987) och de förordningar som kompletterar dem ingår bestämmelser gällande unga förbrytare om bl.a. förhör och undersökning av delaktighet i brott. I bestämmelserna betonas nödvändigheten att iaktta särskild finkänslighet och undvika oskäliga situationer när ärenden som gäller barn och unga behandlas. Barnskyddslagens 24 § 2 mom. kräver att det organ som ansvarar för socialvården ska vara representerat vid förundersökning och domstolshandläggning av en straffbar gärning som ett barn uppges ha begått, om detta inte bedöms som uppenbart obehövt av det organ som ansvarar för socialvården. Organet ska vid behov hänvisa barnet till medling enligt lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005).

Brottmål mot unga förbrytare ska handläggas och avgöras så fort som möjligt. I lagen om rättegång i brottmål (689/1997) finns bestämmelser om att både åklagaren och domstolen ska handlägga målet i brådskande ordning om den misstänkte är yngre än 18 år: åklagaren ska agera utan dröjsmål och domstolen ska i regel hålla huvudförhandling i målet inom 30 dagar efter det att målet blev anhängigt. Dessutom ingår där bestämmelser om undersökning och avgörande i svaran-

dens frånvaro av ärenden som gäller unga brottsmisstänkta.

Rättegångsbalken innehåller bestämmelser om förande av talan i brottmål mot någon som är yngre än 18 år. Barnskyddslagen har bestämmelser om representation av det organ som ansvarar för socialvården i sådana brottmål. Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (370/2007) föreskriver om muntliga förhandlingar utan att allmänheten är närvarande.

Straffrättsliga påföljder

Vid brott som begåtts av unga kan åtgärds- eftergift komma i fråga oftare än i andra brottmål. Sådana bestämmelser finns bl.a. i förundersökningslagen, lagen om rättegång i brottmål och strafflagen. I de flesta av dessa bestämmelser är det utöver gärningsmannens unga ålder också fråga om obetydliga brott, oskäligheten eller oändamålsenligheten i en fortsatt process eller i påföljden eller möjligheten att utnyttja social- och hälsovårdens stödåtgärder i stället för straff.

Straff som kan dömas ut åt unga förbrytare är böter, villkorligt fängelse, ungdomsstraff (om brottet begåtts när gärningsmannen var yngre än 18 år), samhällstjänst och ovillkorligt fängelse. Som en tilläggsåtgärd till villkorligt fängelse kan förbrytare yngre än 21 år dömas till övervakning under en prövotid, om detta anses motiverat för att främja gärningsmannens sociala anpassning och förhindra nya brott. Också ungdomsstraffet och samhällstjänsten beaktar möjligheterna att främja gärningsmannens sociala anpassning och förhindra att han eller hon begår nya brott. Även då ett fängelsestraff verkställs är syftet att förbättra gärningsmannens beredskap att leva ett liv utan brott.

Ca tre fjärdedelar av påföljderna för brott som begåtts av unga bestäms någon annanstans än i domstolarna, antingen i ett ordningsbots- eller ett strafforderförfarande. Böter som ges i ett strafforderförfarande är det vanligaste straffrättsliga straffet för ungdomar. Detta förfarande gäller enbart förhållandevis lindriga brott, huvudsakligen snatteri, lindriga trafikbrott och alkoholbrott. Det typiska antalet dagsböter är litet, 10 dagsböter. Åtalseftergift av straffkaraktär används när

det gäller unga i ca 1 000 fall om året. Det klart vanligaste av de straff som domstolen dömer ut åt unga är böter, för 15–17-åringar ca 75 % och för 18–20-åringar ca 63 %. Det näst vanligaste straffet är villkorligt fängelse, för 15–17-åringar ca 18 % och för 18–20-åringar ca 25 %.

Villkorliga fängelsestraff har förenats med övervakning i drygt en tredjedel av fallen; i gruppen 15–17-åringar har övervakning lagts till straffet i nästan två tredjedelar av fallen, i gruppen 18–20-åringar i drygt en fjärdedel av de villkorliga fängelsestraffen. Ungdomsstraff döms ut åt 15–17-åringar i knappt 1 % och åt 18–20-åringar i bara något enstaka fall varje år. Unga i gruppen 15–17-åringar döms endast sällan till samhällstjänst. Bland 18–20-åringarna är ungdomsstraffets andel ca 4 %. Varje år döms ca 1 % av 15–17-åringarna och ca 7 % av 18–20-åringarna till ovillkorligt fängelse. Åtalseftergift förekommer i ca 5 % av fallen i åldersgruppen 15–17 år och i ca 1 % i åldersgruppen 18–20 år.

En allmänt godkänd princip inom lagstiftningen och det kriminalpolitiska tänkandet är att ovillkorliga fängelsestraff bör undvikas när det gäller gärningsmän som är yngre än 18 år. Enligt 6 kap. 9 § 2 mom. i strafflagen får för ett brott som någon har begått innan han eller hon fyllde 18 år inte dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl. Fängelsestraff har konstaterats vara ännu skadligare för unga än för äldre förbrytare. Principen påverkar inte bara valet av straffart utan också utmätningen av straff i de fall där fängelsestraff döms ut. Enligt 6 kap. 8 § 1 mom. i strafflagen bestäms straffen enligt en lindrigare straffskala om gärningsmannen har begått brottet innan han eller hon fyllde 18 år. Enligt 4 kap. 8 § 2 mom. i fängeslagen (767/2005) ska en fånge som inte fyllt 18 år placeras i ett sådant fängelse där han eller hon kan hållas avskild från vuxna fångar, om inte hans eller hennes fördel kräver något annat.

Övervakning av villkorligt fängelse

Enligt 6 kap. 10 § 2 mom. i strafflagen kan den som inte hade fyllt 21 år när han eller hon begick ett brott dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning under en

prövotid, om detta ska anses motiverat för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället och för att förhindra återfall i brott.

I lagen om unga förbrytare och förordningen angående unga förbrytare (1001/1942) finns närmare bestämmelser om hur övervakningen av unga förbrytare som dömts till villkorligt fängelse ska ordnas. Syftet med övervakningen är att hindra den dömden från att begå nya brott och att stödja personen i hans eller hennes strävan att leva klanderfritt. Brottspåföljdsverket ska organisera och leda övervakningen. Då en villkorligt dömd ung förbrytare skall stå under övervakning, ska Kriminalvårdsväsendet utse en tjänsteman vid Kriminalvårdsväsendet eller en annan person som Kriminalvårdsväsendet anser lämplig för uppgiften till övervakare för den dömden. Har en villkorligt dömd under en övervakningstid av minst sex månader uppfört sig väl och finns det även annars skälig anledning att anta att fortsatt övervakning inte är nödvändig, kan övervakningen på framställning av övervakaren upphävas av Brottspåföljdsverket.

För att syftet med övervakningen ska nås strävar man efter att stärka de ungas sociala handlingsförmåga och ansvarskänsla. Meningen är att de unga ska lära sig lita på sin egen förmåga att nå målen. De unga ska också lära sig att känna igen de situationer som leder till brott och att inse följderna av att begå brott. De unga har möjlighet att tillsammans med sin övervakare finna sådana tillvägagångssätt som hjälper dem att undvika brottsituationer. Till övervakningen hör också att vid behov hänvisa de unga till social- och hälsovårdstjänster som kräver att de förbättrar sin livssituation. Övervakningens innehåll kan fastställas i detalj i en övervakningsplan.

I ca en femtedel av övervakningarna är det någon annan än en tjänsteman vid Kriminalvårdsväsendet som är övervakare. Vanligtvis är en sådan övervakare en person som har haft ett myndighets- eller stödpersonsförhållande till den villkorligt dömden före övervakningen. Åldersmässigt fördelas de som förordnats bli ställda under övervakningen i praktiken så att nästan alla unga som Kriminalvårdsväsendet övervakar hör till ålders-

gruppen 18–20 år medan över hälften av dem som socialväsendet övervakar är yngre än 18 år.

Samarbete mellan myndigheterna hör ofta till övervakningen. Den övervakade kan redan från tidigare ha ett myndighetsnätverk som kan utnyttjas för övervakningsuppgiften. Som samarbetspartner kan arbetskraftsmyndigheterna, missbrukar- och mentalvården, polisen, rättsväsendet, utskökningsmyndigheterna, utbildningsanordnarna, bostadsmyndigheterna och FPA komma i fråga. Också samarbetet med de ungas familjer är viktigt.

År 2007 var 1 695 unga ställda under övervakning i samband med villkorligt fängelse. Övervakningens genomsnittliga längd var 1 år och 9 månader. Ungefär var tionde övervakning avslutades såsom obehövlig.

Undersökning och utredning av unga förbrytars brott och förbrytarnas livssituation

Enligt 23 § 1 mom. i lagen om unga förbrytare ska åklagaren och domstolen då de handlägger ett ärende som gäller en ung förbrytare söka förvärva sig noggrann kännedom ej mindre om det begångna brottet och motiven därför än även om den unga förbrytarens person, hans tidigare levnadsöden och de förhållanden, i vilka han levat. Bestämmelsen gäller personundersökning som det finns närmare bestämmelser om i förordningen och justitieministeriets beslut angående unga förbrytare (310/1943). Förordningen förutsätter att den myndighet som förrättar förberedande undersökning, noggrant undersöker förutom själva brottet, även dess motiv samt införskaffar utredning angående den för brottet misstänktes person, hans tidigare levnadsöden och de förhållanden, i vilka han levat. Avsikten med detta är att med hjälp av dessa uppgifter försöka utreda vilka faktorer i personen i fråga och i hans livsmiljö har lett till att han eller hon har gjort sig skyldig till brott.

I justitieministeriets beslut angående unga förbrytare konstateras att en personundersökning är en handling där en 15–20-åringssituation bedöms utifrån risken för återfall och behovet av övervakning. Beroende på situationen kan i ett utlåtande rekommenderas att övervakning ska förordnas som tilläggsåtgärd.

följd till villkorligt fängelse, om detta måste anses motiverat för att främja gärningsmannens anpassning i samhället och förebygga nya brott. Övervakningen har gällt 15–20-åringar och den är inte en lika intensiv påföljd som ungdomsstraffet. Om den unges situation är stabil på alla sätt och det utifrån den gjorda undersökningen inte förefaller att finnas någon risk för återfall, föreslås inte nödvändigtvis någon övervakning.

De uppgifter som ansetts nödvändiga vid personundersökning är uppgifter om den unges familjesituation, sociala förhållanden, hobbyer, hälsotillstånd, drogmissbruk, utbildning, arbetserfarenhet, eventuell värnplikt och pågående eller planerade stöd- och hjälpåtgärder. I personundersökningen ingår även en bedömning gjord av den som utfört undersökningen av behovet av stöd och hjälp för den brottsmisstänkte unge.

Det finns ingen tydlig bestämmelse om i vilka situationer och på vems initiativ en personundersökning ska göras. I praktiken ber åklagaren om en skriftlig utredning framför allt då en ung person misstänks för ett brott som kan leda till fängelse. I lindrigare fall kan behövliga uppgifter lämnas muntligt vid domstolsförhandlingen. Också polisen och domstolen kan ta initiativ till en personundersökning. I dag görs personundersökningar i fråga om personer som är yngre än 18 år i allmänhet av socialmyndigheterna och i fråga om 18–20-åringar av Kriminalvårdsväsendet. År 2007 gjorde Kriminalvårdsväsendet 1 863 personundersökningar om unga som misstänktes ha gjort sig skyldiga till brott som 18–20-åringar. Uppskattningsvis ungefär 500 personundersökningar gjordes i kommunerna i åldersgruppen 15–17 år.

Barnskydd

Barnskyddslagen föreskriver att kommunen ska se till att barnskydd till sin innebörd och omfattning ordnas såsom behovet förutsätter. Lagens syfte är att trygga barnets rätt till en trygg uppväxtmiljö, en harmonisk och mångsidig utveckling samt till särskilt skydd. Barnets föräldrar och andra vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets välfärd. Myndigheter som arbetar med barn och familjer ska stödja föräldrar och vårdnadshavare i de-

ras uppgift som fostrare samt sträva efter att erbjuda familjen nödvändig hjälp tillräckligt tidigt samt vid behov hänvisa barnet och familjen till barnskyddet. Vid bedömningen av behovet av barnskydd och vid genomförandet av barnskydd ska barnets bästa beaktas i första hand. Inom barnskyddet skall tillvägagångssättet vara så finkänsligt som möjligt och i första hand innebära stödåtgärder inom öppenvården, om inte barnets bästa kräver annat. Kommunen skall i förekommande fall ordna verksamhet som stöder barn och unga personer i behov av särskilt stöd. Åtgärder som främjar barns och ungas välfärd är bl.a. stöd för skolgången och beaktande av barnen i sådan service som riktar sig till vuxna, i synnerhet missbrukarvård eller mentalvård eller om föräldern eller vårdnadshavaren avtjänar ett fängelsestraff.

Enligt barnskyddslagen är de som är anställda inom social- och hälsovården, undervisningsväsendet, ungdomsväsendet, polisväsendet och en församling skyldiga att göra en anmälan till det organ som ansvarar för socialvården i kommunen, om de i sin uppgift fått vetskap om ett barn vars behov av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller eget beteende förutsätter att behovet av barnskydd utreds. Ett barnskyddsärende anhängiggörs på en sådan anmälan, på ansökan eller när en anställd inom barnskyddet på annat sätt har fått kännedom om ett barn som är i behov av barnskydd. Därefter ska en anställd inom barnskyddet omedelbart bedöma barnets eventuella brådskande behov av barnskydd. Inom sju dagar ska även beslut fattas om en utredning av behovet av barnskydd ska inledas. I utredningen bedöms barnets uppväxtförhållanden, vilka möjligheter vårdnadshavarna eller andra personer som svarar för barnets vård och fostran har att sölja för barnets vård och fostran, samt behovet av barnskyddsåtgärder. Utredningen skall göras utan obefogat dröjsmål.

Vid genomförandet av barnskyddet skall en anställd inom barnskyddet träffa barnet personligen tillräckligt ofta. För ett barn som är klient inom barnskyddet skall göras upp en klientplan. I klientplanen antecknas de omständigheter och faktorer som man vill påverka, barnets och familjens behov av stöd,

tjänster och andra stödåtgärder samt den tid inom vilken man uppskattar att målen kan uppnås. I klientplanen för ett omhändertaget barn skall dessutom antecknas målet och syftet med vården utom hemmet samt ordnandet av särskilt stöd och särskild hjälp. Klientplanen skall ses över vid behov, dock minst en gång om året.

I barnskyddslagen ingår också bestämmelser om öppenvård, brådskande placering, omhändertagande, vård utom hemmet och eftervård. Syftet med åtgärderna inom öppenvården är att främja och stödja ett barns positiva utveckling samt stödja och stärka förmågan och möjligheterna att fostra hos föräldrarna, vårdnadshavarna och personer som svarar för barnets vård och fostran. I anslutning till detta kan bl.a. försörjning och boende tryggas, stöd ordnas för utredning av problemsituationer, stöd ordnas i skolgången och vid placering i arbete samt i upprätthållandet av nära mänskliga kontakter. Om ett barn av skäl som nämns i lagen befinner sig i omedelbar fara eller annars är i behov av brådskande placering och vård utom hemmet, kan barnet i brådskande ordning placeras i familjevård eller anstaltsvård, eller den vård och omsorg barnet behöver ordnas på annat sätt.

Det organ som ansvarar för socialvården ska omhänderta ett barn och ordna barnets vård utom hemmet, om brister i omsorgen om barnet eller andra uppväxtförhållanden hotar att allvarligt äventyra barnets hälsa eller utveckling, eller barnet allvarligt äventyrar sin hälsa eller utveckling genom att använda rusmedel, genom en brottslig gärning som inte kan anses obetydlig eller genom annat därmed jämförbart beteende. När ett barn har omhändertagits, har det organ som ansvarar för socialvården för uppnåendet av syftet med omhändertagandet rätt att besluta om barnets vistelseort samt vård, uppfostran och tillsyn, den övriga omsorgen om barnet samt om sådan undervisning och hälsovård som behövs för att förverkliga dessa. Med vård av barn utom hemmet avses att vården och fostran av ett omhändertaget barn eller ett i brådskande ordning placerat barn ordnas utanför hemmet. Ett barn som vårdas utom hemmet skall tillförsäkras för barnets utveckling viktiga, fortgående och trygga mänskliga

relationer. Omhändertagande eller vård utom hemmet får endast tillgripas om åtgärderna inom öppenvården inte är lämpliga, möjliga eller tillräckliga för barnets bästa. Undersökningar har visat att barnskyddsåtgärder i praktiken också i någon mån vidtas på grundval av brott.

Missbrukarvård och mentalvårdsarbete

Drogproblem och psykiska problem är betydande bakgrundsfaktorer när det gäller kriminalitet bland unga. Hur dessa problem ska åtgärdas bestäms i lagen om missbrukarvård (41/1986) och mentalvårdslagen (1116/1990). Kommunerna svarar för att servicen tillhandahålls. Vård av personer med drogproblem och psykiska problem kan ges i samband med barnskyddet både som öppenvård och som anstaltsvård.

Socialnämnden och andra kommunala myndigheter bör förebygga uppkomsten av sådana förhållanden och levnadssätt som allmänt ökar missbruket av alkohol och övriga rusmedel. Servicen inom social- och hälsovården ska utvecklas så att drogmissbrukare kan ges adekvat vård och den som behöver hjälp och stöd vid behov kan hänvisas till missbrukarvården. Missbrukarvården ska i första hand ordnas i form av öppen vård. Service inom missbrukarvården ska tillhandahållas inte bara missbrukaren själv utan också hans eller hennes familj och andra närstående personer. Service ska ges på grundval av missbrukarens, hans eller hennes familjs och andra närstående personers behov av hjälp, stöd och vård. Inom ramen för servicen ska klienten ges stöd att reda sig på egen hand. Verksamheten ska i första hand ske med missbrukarens och närstående personers bästa för ögonen. När service tillhandahålls ska missbrukaren vid behov även ges hjälp med att lösa sina problem i fråga om utkomst, boende och arbete. På grund av hälso- eller våldsamhet och om det har visat sig omöjligt att ordna vård och omsorg genom sådan service som bygger på frivillighet, eller om den har visat sig otillräcklig, kan missbrukaren oberoende av sin vilja förordnas till vård.

Med mentalvårdsarbete avses främjande av individens psykiska välbefinnande och hans

handlingsförmåga och personlighetsutveckling samt förebyggande, botande och lindrande av mentalsjukdomar och andra mentala störningar. Kommunen skall inom sitt område sköta om att mentalvårdstjänster tillhandahålls som en del av folkhälsoarbetet. Kommunalförbunden för sjukvårdsdistrikten ska sköta de mentalvårdstjänster som tillhandahålls i form av specialiserad sjukvård. Mentalvårdstjänsterna ska i första hand ordnas i form av öppen vård och så att människor uppmuntras att själva söka vård och att klara sig på egen hand. I samarbete med socialväsendet i respektive kommun ska vid sidan av tillräcklig vård och service för dem som lider av mentala störningar även ordnas möjligheter till stöd- och serviceboende inom ramen för den medicinska och sociala rehabilitering de behöver. I fråga om en person som konstaterats vara mentalsjuk kan under de förutsättningar som anges i mentalvårdslagen beslut meddelas om vård oberoende av personens vilja.

2.2 Internationell översikt

Utförligare jämförande översikter över internationella förpliktelser och rekommendationer gällande unga förbrytare samt ungdomsstraffrätt ur ett vidare perspektiv finns i ungdomsbrottskommissionens och ungdomsbrottsarbetsgruppens betänkanden.

Vissa internationella förpliktelser och rekommendationer gällande unga förbrytare

I Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna ingår bl.a. bestämmelser om barns och ungas ställning och om behandlingen av dem. Ett barn kan med stöd av lag berövas sin frihet för att undergå skyddsuffostrar eller för att ställas inför behörig rättslig myndighet. I fråga om offentliga rättegångar sägs det att avsteg från offentligheten får göras bl.a. om ungas intressen kräver det.

Förenta nationernas internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 7-8/1976) förutsätter bl.a. att unga som är åtalade skall hållas åtskilda från vuxna personer, och deras fall skall avgöras så skyndsamt som möjligt.

Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (FördrS 9-60/1991) föreskriver bl.a. att barn inte får utsättas för grym, omänsklig eller förnedrande bestraffning. Barn får inte olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Anhållande, häktning, eller andra former av frihetsberövande av ett barn skall ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast möjliga tid. Varje frihetsberövat barn skall behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Barnet ska, utom i undantagsfall, ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök. Varje barn som misstänks eller har befunnits skyldigt att ha begått brott ska ha rätt att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Dessutom ska barnet behandlas på ett sätt som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten att främja att barnet återanpassas i samhället. Konventionsstaterna ska söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänkts eller dömts för brott.

Europarådet utfärdade 2003 en rekommendation om nya sätt att behandla ungdomsbrottslighet och ungdomsrättsens roll (Rekommendation Rec (2003)20). Enligt rekommendationen erbjuder det straffrättsliga systemet inte tillräckliga medel att behandla unga förbrytare. Brott som begås av unga sammanhänger med sådana sociala behov och utbildningsbehov som vuxna inte har. Dessutom lyfta betydelsen av samarbete mellan myndigheterna fram i behandlingen av unga förbrytare. Europarådet har utarbetat ett utkast till en rekommendation (PC-CP (2006) 13REV7) om samhällspåföljder för unga förbrytare. Syftet med rekommendationen är att ytterligare betona unga förbrytares rättigheter och trygghet samt fysiska, psykiska och sociala välfärd då de avtjänar frihetsberövande påföljder.

Läget i Sverige, Norge och Danmark

I alla nordiska länder är den nedre åldersgränsen för straffansvar 15 år. Påföljdssystemen är även i övrigt i huvudsak likadana. Inte heller antalet påföljder som bestäms för unga i domstolarna uppvisar några större skillnader. Antalet 15–20-åriga förbrytare som dömdes till påföljder 2006 uppgick i Danmark till 86, i Sverige till 74, i Finland till 70 och i Norge till 62 per 100 000 invånare.

Sverige

I Sverige är det i första hand socialväsendet som vidtar åtgärder mot unga som gör sig skyldiga till brott.

Åklagarens beslutanderätt. Åklagaren kan meddela en person som är yngre än 18 år ett strafföreläggande på villkor som är mindre stränga än om det är fråga om en vuxen. Åklagaren kan också underlåta att väcka åtal mot någon som är yngre än 18 år, om han eller hon får vård enligt socialtjänstlagen eller är föremål för andra åtgärder enligt socialtjänstlagen. Åtalsunderlåtelse kan även komma i fråga om det är uppenbart att brottet begåtts av obetänksamhet. I sin bedömning ska åklagaren ta hänsyn till den unges önskan att ersätta skadan eller på annat sätt gottgöra målsäganden.

Personundersökning och socialnämndens utlåtande. I Sverige kan åklagaren eller domstolen oberoende av de brottsmisstänkta ålder be om en utredning av kriminalvårdsmyndigheterna om de misstänkta personliga omständigheter och en bedömning av vilka åtgärder som behövs för att förhindra brott. Utredning begärs vanligen om det sannolika straffet är skyddstillsyn. Om någon som är yngre än 18 år har erkänt ett brott eller på sannolika skäl misstänks för ett brott, ber åklagaren normalt om utlåtande av socialnämnden innan åtalsärendet avgörs. Utlåtande behöver dock inte begäras om brottet är obetydligt, om det finns klara förutsättningar för ett beslut om åtalsunderlåtelse eller om det annars är onödigt att begära utlåtande. I nämndens utlåtande redogörs för vilka åtgärder från socialväsendets sida som de unga tidigare har varit föremål för och socialväsen-

dets plan för vidare åtgärder. Planen ska ge åklagaren och domstolen så heltäckande uppgifter som möjligt och beskriva de kommande åtgärdernas art, omfattning och varaktighet. För att säkerställa att behandlingen sker snabbt kan åklagaren begära utlåtande av kriminalvårdsmyndigheten om misstänkta som är yngre än 18 år innan åtal har väckts för brottet i domstol. År 2006 gjorde kriminalvården sammanlagt 27 051 personundersökningar.

Straffrättsliga påföljder. Enligt den svenska brottsbalken är de straffrättsliga påföljderna böter och fängelsestraff och andra påföljder villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.

Överlämnande till vård inom socialtjänsten. Domstolen kan besluta att förbrytare som är under 21 år ska överlämnas till vård eller bli föremål för andra motsvarande åtgärder. Påföljden kräver en plan för vården eller andra motsvarande åtgärder uppgjord av socialtjänsten. I förening med överlämnandet till vård kan böter dömas ut eller de unga åläggas med sitt samtycke att utföra oavlönat arbete eller delta i annan särskilt anordnad verksamhet, ungdomstjänst, under mellan 20 och 150 timmar. Kommunerna svarar för ungdomstjänsten. År 2006 överlämnades 3 089 dömda som var yngre än 21 år till socialtjänsten. Av dem var 681 dömda till ungdomstjänst.

Ungdomsvård. Om någon har begått ett brott innan han eller hon fyllt aderton år kan i stället för fängelse dömas ut ungdomsvård som varar mellan 14 dagar och 4 år. Vården sker i särskilda ungdomshem. År 2006 dömdes 99 unga till slutet ungdomsvård och vårdens genomsnittliga längd var ca 10 månader. Till rättspsykiatrisk tvångsvård dömdes samma år 15 ungdomar under 21 år.

Villkorlig dom. I Sverige är prøvotiden vid en villkorlig dom två år. Övervakning ingår inte i den. En villkorlig dom kan med den dömdes samtycke förenas med samhällstjänst under mellan 40 och 240 timmar. År 2006 meddelades ungdomar under 21 år 1 473 villkorliga domar. I 502 fall förenades domen med en föreskrift om samhällstjänst.

Skyddstillsyn. Skyddstillsynen varar alltid tre år och övervakningen, som är förenad med den, ett år. Detta kan förenas med ett

ovillkorligt fängelsestraff på mellan 14 dygn och 3 månader. Med förbrytarens samtycke kan avtalsvård förenas med skyddstillsyn. Avtalsvård förordnas i Sverige endast om domstolen annars skulle döma till fängelse. År 2006 var enligt Kriminalvårdens statistik 138 personer under 18 år och 1 207 18–20-åriga personer underställda skyddstillsyn.

Ovillkorligt fängelse. För ett brott som begåtts innan gärningsmannen har fyllt 21 år kan ovillkorligt fängelse dömas ut endast om det finns ytterst vägande eller särskilda skäl för det. År 2006 dömdes 860 unga till fängelse. Nio av dem var under 18 år. Det låga antalet beror i väsentlig mån på att ungdomsvård används i stället för fängelsestraff. Till ungdomsvård dömdes 71 unga.

Intensivövervakning. Dömda personer har möjlighet att ansöka om att i stället för att avtjäna ett högst sex månaders ovillkorligt fängelsestraff i fängelse få avtjäna det under intensivövervakning där den dömdes hem och annat ställe där han eller hon uppehåller sig även övervakas elektroniskt. Eftersom unga endast i undantagsfall döms till fängelsestraff, påförs dem sällan denna påföljd.

Norge

Utgångspunkten för det norska brottspåföljdssystemet är att samma strafflagsbestämmelser tillämpas på förbrytare av alla åldrar. Trots det finns det särskilda bestämmelser om unga i lagstiftningen.

Personutredning. För handläggningen av ett brottmål kan åklagaren i förekommande fall be kriminalvårdsmyndigheterna om en utredning om den åtalade, hans eller hennes förhållanden och framtida möjligheter. År 2006 gjordes 1 550 utredningar, av vilka 34 % gällde rattfylleri eller grova trafikbrott, 19 % våldsbrott och 13 % narkotikabrott.

Villkorlig åtalseftergift. Åklagaren har till sitt förfogande flera olika alternativ för att avgöra ett brottmål som gäller en ung person. Åklagaren kan avstå från att väcka åtal om merparten av de omständigheter som framkommit i ärendet talar mot väckande av åtal trots att personen i fråga är skyldig. Åklagaren kan förena sitt beslut med vissa villkor, t.ex. bestämma en prøvotid under vilken den unge inte får begå nya brott. Ett villkor kan

också vara skyldighet att ersätta de skador som förorsakats. Om villkoren inte uppfylls, tas ärendet upp i rätten. År 2006 beviljades 473 förbrytare under 21 år villkorlig åtalseftergift. I 403 av fallen var det fråga om personer under 18 år. Ett annat alternativ för åklagaren är att hänvisa ett brottmål som gäller en ung person till medling. Detta kräver samtycke av parterna. Om gärningsmannen är under 18 år, krävs även vårdnadshavarens samtycke. Om åklagaren inte beslutar om åtalseftergift och inte hänvisar ärendet till medling, kan han eller hon utfärda strafforder eller väcka åtal. Den som är yngre än 18 år och gör sig skyldig till brott kan dömas till samma straff som den som är myndig. Möjliga straff är böter, villkorligt fängelse, ovillkorligt fängelse och samhällsstraff.

Villkorlig dom. I brottmål som gäller unga personer tillämpas vanligen strafflagens bestämmelser om villkorlig dom. En villkorlig dom innebär att bestämmandet eller verkställigheten av straffet skjuts upp under en prøvotid. En villkorlig dom kan förenas med ett ovillkorligt bötesstraff. Domstolen kan förordna att den dömda ska stå under övervakning under hela prøvotiden eller en del av den. Som villkor för en villkorlig dom kan t.ex. bestämmas att den dömda är skyldig att söka vård för drogmissbruk eller psykiatrisk vård eller att ersätta den skada som han eller hon förorsakat genom brottet. Allvarliga och upprepade brott mot villkoren leder till att hela straffet eller en del av det verkställs.

Samhällsstraff. Ett samhällsstraff på mellan 30 och 420 timmar kan dömas ut i stället för ett fängelsestraff på högst ett år. Kriminalvården fastställer straffet inom de gränser domstolen har satt upp. Samhällsstraff avtjänas i huvudsak i form av nyttigt arbete för samhället. Dessutom kan i straffet ingå bl.a. verksamhetsprogram samt drogrehabilitering. Samhällsstraff kan även dömas ut helt eller delvis i stället för villkorligt fängelse. År 2006 dömdes 834 ungdomar under 21 år till samhällsstraff.

Ovillkorligt fängelse. I Norge kan den som har begått ett brott innan han eller hon fyllt 18 år dömas till ovillkorligt fängelse endast om det är särskilt nödvändigt. När straff bestäms för unga, kan straffminimum underskridas och ett straff som är lindrigare än vad

som är föreskrivet dömas ut. År 2006 dömdes 1 465 lagöverträdare som var yngre än 21 år till ovillkorligt fängelsestraff. Av dem var 138 under 18 år.

Elektronisk övervakning. Ett försök med elektronisk övervakning inleddes i Norge i september 2008. De dömda kan avtjäna högst 4 månader långa fängelsestraff i sitt hem. Förfarandet prövas också i samband med övervakning av högst 4 månaders frihet på prov. Målet är att 2009 kunna ersätta ca 130 fängelseplatser med elektronisk övervakning.

Danmark

Plan för den närmaste framtiden. Före domstolsbehandlingen av ett brottmål som gäller någon som är under 18 år ber åklagaren de sociala myndigheterna om en plan för förbrytarens närmaste framtid. Planen utarbetas i samarbete mellan andra myndigheter och föräldrarna. Kommunen ska utarbeta en preliminär plan inom sju dagar från det att polisen informerat den om ett våldsbrott eller annat allvarligt brott som den unge har begått. Meningen är att socialväsendet ska kunna inleda behövliga åtgärder så snart som möjligt efter att brottet begåtts.

Personundersökning. Sådana uppgifter om den åtalades personliga förhållanden som antas vara av betydelse då straff eller andra rättsliga påföljder övervägs ska anskaffas för handläggningen av brottmål som gäller unga. Undersökningen görs av kriminalvårdsmyndigheten på begäran av åklagaren. I personundersökningen lägger kriminalvårdsmyndigheten fram sin uppfattning om den åtalade bör dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning, andra särskilda villkor eller samhällstjänst. Personundersökning görs vanligen också då åklagaren överväger att bestämma att missbrukarvård eller samhällstjänst ska utgöra en del av påföljden eller då det är fråga om ett narkotika- eller sexualbrott. År 2006 gjorde kriminalvården 10 108 personundersökningar.

Påföljdssystemet. Då straffen bestäms, bedöms gärningar som personer under 21 år gjort sig skyldiga till lindrigare än om det gäller myndiga. Straffet kan nedsättas om den som begick gärningen var under 18 år och ett fullt straff vore onödigt eller skadligt.

Den som är under 21 år kan dömas till böter även om bötesstraff inte föreskrivits för brottet.

Villkorlig åtalseftergift. Åklagaren kan meddela åtalseftergift för en del av eller hela ärendet. Det kan komma i fråga t.ex. då gärningsmannen är under 18 år. För personer under 18 år kan samma villkor ställas som vid villkorliga domar. De kan dessutom åläggas att betala böter eller dömas till förverkandepåföljd. De viktigaste villkoren gäller avhållsamhet från brott och samtycke till socialmyndigheternas åtgärder enligt en uppgjord plan. Villkoren fastställs av domstolen. Om den unge begår ett nytt brott under prövotiden, tas ärendet på nytt upp i rätten. År 2006 meddelades 548 15–17-åringar åtalseftergift.

Villkorlig åtalseftergift kan vara grundad på ett särskilt *ungdomsavtal*. Målgruppen för avtalen är unga som då brottet begicks var mellan 15 och 17 år och som inte har någon nämnvärd brottsbakgrund och som i domstol skulle dömas till en villkorlig dom. Ett ungdomsavtal kan ingås om det inte är fråga om ett allvarligt brott och om den unge erkänner gärningen. Parter i avtalet är gärningsmannen och hans eller hennes vårdnadshavare samt polisen och socialmyndigheten, som också övervakar att avtalet följs. Då avtalet utarbetas, kartläggs den unges sociala situation och behov av stöd. Domstolen fastställer avtalet. I ungdomsavtalet förbinder sig den unge att avhålla sig från nya brott och att delta i de verksamheter som anges i avtalet och som kan gälla exempelvis sysselsättning, utbildning eller arbetspraktik. I avtalet kan även en boningsort bestämmas för den unge och användning av droger förbjudas. Avtalstiden är vanligtvis ett år. År 2006 meddelades 200 beslut om åtalseftergift baserade på ungdomsavtal.

Böter. I Danmark är böter det straff som vanligtvis döms ut åt personer under 18 år. Unga behöver i allmänhet inte avtjäna obetalda böter i form av fängelsestraff. Om böterna är obetalda ännu när den unge blir myndig, kan de förvandlas till fängelse.

Villkorlig dom. Villkorliga domar tillämpas i mycket stor utsträckning på förbrytare av alla åldrar. Prövotiden vid en villkorlig dom är högst tre år, om särskilda skäl finns fem

år. Villkorliga domar kan förenas med böter eller samhällstjänst. Domstolen kan förordna att förbrytaren ska stå under bevakning under hela prövotiden eller en del av den. Övervakningen pågår vanligtvis mellan ett och två år. Villkor av olika slag kan förenas med villkorliga domar, t.ex. att gå med på drogrehabilitering. Om villkoren inte uppfylls eller ett brott begås under prövotiden tas ärendet upp på nytt i rätten. I slutet av 2006 övervakade kriminalvården ca 1 600 förbrytare i anslutning till olika påföljder.

Samhällstjänst. I det danska straffsystemet döms samhällstjänst ut antingen i stället för ovillkorligt fängelse eller som tilläggsstraff till villkorligt fängelse. För samhällstjänst krävs samtycke av den dömda. Samhällstjänsten kan vara mellan 30 och 240 timmar. I regel döms samhällstjänst ut i sådana fall där domen annars skulle ha varit högst sex månader fängelse. Om samhällstjänsten misslyckas, förvandlas den till fängelse.

Ungdomspåföljd. De som i Danmark gör sig skyldiga till brott innan de fyllt 18 år kan i stället för fängelse dömas till en ungdomspåföljd där socialpedagogisk vård ingår. Ansvar för att domen verkställs vilar på kommunen. För att en ungdomspåföljd ska kunna dömas ut behövs en utredning från socialmyndigheten om de ungas situation och ett ställningstagande om straffets nödvändighet. En sådan dom förutsätter att de unga har begått ett grovt brott som kan bestraffas med fängelse i högst ett och ett halvt år. Ungdomspåföljden består av tre faser. Den går från sluten anstaltsvård till öppnare anstaltsvård och i den sista fasen till stött, självständigt boende. Medan straffet pågår försöker man systematiskt främja de ungas personliga utveckling, studier och möjligheter till arbete samt deras beredskap att bo självständigt och tillbringa en normal fritid. Om de dömda bryter mot de uppställda villkoren efter den slutna anstaltsvården, kan de återförpassas dit. År 2006 dömdes 110 15–17-åringar till ungdomspåföljd.

Ovillkorligt fängelse. I Danmark döms personer som är yngre än 18 år endast i undantagsfall till ovillkorligt fängelse. Fängelsestraffet får inte vara längre än åtta år. I praktiken kommer fängelsestraff i fråga endast när det gäller allvarliga eller upprepade brott.

Elektronisk övervakning. I Danmark kan de som dömts till högst tre månaders fängelse ersätta fängelsestraffet genom att gå med på elektronisk övervakning i deras egen bostad och andra villkor i anslutning till påföljden. När det gäller unga spelar arten av brott ingen roll då elektronisk övervakning förordnas. År 2006 avtjänade 601 personer som dömts till fängelse sitt straff under elektronisk övervakning. Användningen av elektronisk straff utvidgades i juli 2008.

Slutsatser av situationen i de nordiska länderna

Författningsgrunden i fråga om straffrättsliga påföljder för unga är bättre i de andra nordiska länderna än i Finland. Den modell som nu föreslås påminner närmast om det danska systemet, där en plan för de unga ska utarbetas omedelbart efter brottet. Lagstiftningen i jämförelseländerna visar att det också i Finland behövs noggrannare bestämmelser om förhållandet mellan straffrättsystemet å ena sidan och barnskyddet och socialvården å andra sidan.

2.3 Bedömning av nuläget

Lagen om unga förbrytare är över 60 år gammal. Många delar av lagen är alltjämt i sin ursprungliga form. Lagen är svåröverskådlig och delvis föråldrad. Lagen och de bestämmelser på lägre nivå som utfärdats med stöd av den är bristfälliga och tolkningsbara i synnerhet när det gäller personundersökning och villkorligt fängelse. Problematiskt är dessutom bl.a. att det i förordningen angående unga förbrytare finns sådana bestämmelser om omständigheter som påverkar övervakarens uppgift och den övervakades ställning som enligt 80 § 1 mom. i grundlagen ska finnas i lag. En sådan är t.ex. bestämmelsen om den övervakades skyldighet att begära övervakarens samtycke till att få byta bostad eller arbetsplats.

Personundersökning

Bestämmelsen om personundersökning är i många avseenden oklar. Det är t.ex. oklart i

vilket syfte, i hurdana fall och på vems initiativ en personundersökning görs och vem som ska göra den.

Trots att syftet med personundersökningar inte framgår av bestämmelsen om dem, är situationen i detta avseende rätt så etablerad i praktiken. En personundersökning används som ett främst för domstolen avsett expertutlåtande om den unga person som det gäller. I personundersökningen bedöms vilken inverkan olika alternativa påföljder skulle ha på den unges livssituation och tas ställning till risken för återfall i brott och behovet av övervakning. Dessutom kan de samtal som förs med den unge då personundersökningen görs innebära ett positivt ingripande i den unges livssituation. Då kan också behovet av stöd kartläggas, arrangemangen kring det bestämmas och handledning och råd för rättegången ges.

Förordningen angående unga förbrytare och justitieministeriets beslut kräver att personundersökning görs av alla som gör sig skyldiga till brott innan de har fyllt 21 år. Så sker dock inte i praktiken. Personundersökning görs sällan vid lindrigare brott, som uppenbart leder till böter, eftersom personundersökningsresurserna på många ställen sätts in på att utreda situationen för unga som misstänks för allvarigare brott. Att det inte finns någon personundersökningshandling betyder dock inte nödvändigtvis att det inte har gjorts någon kartläggning av den unges livssituation. Den företrädare för socialväsendet som är närvarande då någon som är yngre än 18 år ställs inför rätta kan muntligen framföra information och synpunkter som kunde intas i personundersökningshandlingen. Om ingen företrädare för socialväsendet är närvarande vid den rättsliga behandlingen, leder det till att dessa uppgifter inte framförs ens muntligt.

Personundersökningarna motsvarar inte i praktiken gällande bestämmelser. Dessutom varierar praxis i fråga om vilka uppgifter om de unga lagöverträdarnas livssituation som meddelas domstolen. Om myndigheternas resurser ska utnyttjas ändamålsenligt lönar det sig inte att göra egentliga personundersökningar då straffet för brottet uppenbarligen kommer att vara böter. Om det är synnerligen sannolikt att den unge har gjort sig skyldig

till ett brott på grund av en slumpmässig tillfällighet, kan en utredning av personundersökningstyp vara förarglig, t.o.m. menlig för den unge. Den nu gällande lagstiftningen tar inte hänsyn till sådant.

I bestämmelserna anges inte klart vem som ska ta initiativet till en personundersökning. Bestämmelserna antyder att polisen är initiativtagare, dvs. den myndighet som kontaktar socialmyndigheterna. I praktiken begär både åklagarna och domstolarna att en personundersökning ska göras. Eftersom brottmål mot unga Eftersom brottmål mot unga ska behandlas snabbt, måste utredningen av de ungas livssituation inledas så fort som möjligt. Också av denna anledning krävs en tydlig bestämmelse om vilken myndighet som ska vara initiativtagare i saken.

Bestämmelsen i 1 § 1 mom. i förordningen angående unga förbrytare om vem som gör personundersökningen är oklar: utredningen om den unges förhållanden ska införskaffas antingen genom vårdnämnds eller barnskyddsnämnds förmedling eller på annat sätt. I praktiken ha det i regel varit det kommunala socialväsendet som gjort personundersökningar om 15–17-åriga förbrytare och Kriminalvårdväsendet som gjort undersökningar om 18–20-åriga förbrytare. Personundersökningens karaktär och konsekvenser gör att bestämmelsen om vem som gör den bör vara tydlig.

I de nu gällande bestämmelserna anges inte vad som ska utredas i personundersökningen och vilket slag av uppgifter som ska fås fram i den. Också bestämmelserna om vilken form personundersökningshandlingen ska ha är otillräckliga. Bestämmelser om skydd för personuppgifter saknas helt.

Den största svagheten i de nuvarande bestämmelserna om personundersökning kan anses vara att de inte kopplar ihop personundersökningen och nödvändiga stödåtgärder och tjänster som kan främja de brottsmisstänkta livskompetens och förbättra deras möjligheter att i fortsättningen klara sig utan att begå brott. En viss styrning i den riktningen sker då socialmyndigheterna gör en personundersökning om en brottsmisstänkt som är yngre än 18 år. Att omedelbart efter gärningen undersöka den misstänktes sociala situation och försäkra sig om att behövliga

stödåtgärder vidtas bör dock ske på regelmässig basis. De uppgifter som framkommit i samband med utredningen av den sociala situationen kan också användas vid åtalsprövningen och domstolsbehandlingen. Finlands nuvarande strafflagstiftning och den internationella utvecklingen talar för att också 18–20-åriga brottsmisstänkta situation utreds på lämpligt sätt.

Övervakning av villkorligt fängelse

Syftet med övervakningen av villkorligt fängelse är att främja den dömdes förmåga att anpassa sig socialt och att hindra honom eller henne att begå nya brott. Kriminalvårdsväsendet utser en tjänsteman vid Kriminalvårdsväsendet eller en annan person som Kriminalvårdsväsendet anser lämplig för uppgiften till övervakare för den dömda.

I bestämmelserna om övervakning anges inte klart hur övervakningen ska ordnas eller vad som ska ingå i den. En väsentlig brist är t.ex. att det inte finns relevanta bestämmelser om det stöd och den hänvisning till service för den dömda som ska utgöra en viktig del av övervakningen. Både den övervakades och övervakarens rättsliga ställning kräver, för att vara klar, att bestämmelserna uppdateras och övervakningens stödkaraktär framhålls i dem. I dagens läge beror övervakningens innehåll i stor utsträckning på övervakarens praxis. Det kommunala socialväsendets och Kriminalvårdsväsendets åtgärder har i viss mån olika betoningar. Detta beror delvis på att socialväsendet i regel tar hand om yngre förbrytare än Kriminalvårdsväsendet. Också lokalt varierar betoningarna. Detta kan inte anses acceptabelt vare sig med tanke på att dömda ska ges lika behandling eller att påföljden ska ge önskat resultat.

Den dömdes rättsliga ställning kan påverkas direkt och väsentligt av om villkoren i samband med övervakningen iakttas eller överträds. Därför bör det finnas bestämmelser på lagnivå om den övervakades skyldigheter. I gällande lag finns det bara knappa bestämmelser om skyldigheten att uppge bostad och arbetsplats, på kallelse inställa sig hos övervakaren, besvara övervakarens förfrågningar, begära övervakarens samtycke till att byta bostad eller arbetsplats och även i

övrigt iaktta övervakarens råd och anvisningar. Också bestämmelserna om förfarandet vid brott mot villkoren är bristfälliga. En viktig faktor som kräver reglering på lagnivå är övervakningen av användningen av rusmedel. Bestämmelserna kan inte anses vara tillräckliga i dessa avseenden. Också övervakarens uppgifter bör regleras på behörigt sätt. För närvarande finns bestämmelserna om dem i förordningen och de är ålderdomliga och bristfälliga.

Övervakningens längd beror på prövotidens längd. Det vore naturligt att lärdomen från utmätningen av straff skulle tillämpas då prövotidens längd bestäms och prövotidens längd skulle ställas i relation till det villkorliga fängelsestraffets längd. I praktiken fungerar det inte så. Prövotiden bestäms i allmänhet vara två år oberoende av hur långt det villkorliga fängelsestraffet är.

3 Målsättning och de viktigaste förslagen

3.1 Målsättning

Propositionen har som mål att uppdatera de allra mest föråldrade delarna av författningarna om unga förbrytare. I propositionen ingår bestämmelser om utredning av unga brottsmisstänkta situation och om förfarandet vid förordnande av övervakning i samband med villkorligt fängelsestraff och övervakningens innehåll. Det viktigaste när det gäller att förbättra en ung brottsmisstänkts situation är att så fort som möjligt ingripa och sätta i gång ett nödvändigt stödsystem. Med hjälp av den föreslagna lagstiftningen kan detta låta sig göras effektivare än vad som nu är fallet. En klar behörighetsfördelning mellan de myndigheter som är involverade i den unges situation är av väsentlig betydelse. Dessutom föreslås det i propositionen att t.ex. bestämmelserna om unga förbrytares och övervakarnas ställning tas in i lag i enlighet grundlagens krav.

3.2 Alternativ

Att utreda unga brottsmisstänkta situation och att uppdatera författningarna om förfar-

randen vid övervakning av villkorligt fängelse och övervakningens innehåll är nödvändigt för att trygga unga förbrytares rättsliga ställning, förbättra deras livssituation och klarlägga myndigheternas behörighet. Utöver det faktum att författningarna är föråldrade är det också problematiskt att gällande bestämmelser om dessa frågor har utfärdats i lagar och förordningar och i justitieministeriets beslut medan de i huvudsak borde vara på lagnivå.

Under de senaste åren har ett påföljdssystem för unga beretts både i en kommitté och i en arbetsgrupp. Det är dock inte möjligt att i detta skede genomföra någon totalreform bl.a. av den anledningen att de nya påföljder som eventuellt skulle tas i bruk kräver att försök med dem kan göras. Ekonomiska möjligheter till detta saknas dock. Totalreformen av ungdomspåföljderna är nära förbunden med kartläggningen av behovet av en totalreform av samhällspåföljderna, som håller på att inledas under ledning av justitieministeriet.

3.3 De viktigaste förslagen

I propositionen föreslås att lagar ska stiftas om utredning av unga brottsmisstänkta situation och om övervakning av villkorligt fängelse. Samtidigt ska lagen om unga förbrytare upphävas. Dessutom ska i strafflagens 6 kap. om bestämmande av straff 10 §, som gäller tilläggsåtgärder i samband med villkorligt fängelse, upphävas.

I lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska enligt förslaget finnas bestämmelser om olika myndigheters skyldigheter i situationer där personer under 21 år misstänks ha gjort sig skyldiga till brott. Det är här fråga om att fastställa polisens, den kommunala socialmyndighetens, åklagarens, Brottsåtgärdsmyndighetens och domstolarnas verksamhetsskyldigheter och behörighetsfördelning. I samband med att de unga brottsmisstänkta situation utreds ska myndigheterna också tillsammans överväga framför allt vilka åtgärder som så fort som möjligt kan vidtas för att förbättra de ungas livssituation. Bestämmelser om stödande av ungdomar utfärdas härigenom på lagnivå. Påföljdsutredningen ska ersätta den nuvarande per-

sonundersökningen. I påföljdsutredningen utreds den sociala situationen för brottsmisstänkta som är yngre än 21 år och görs utifrån den en bedömning inför åtalsprövningen, bestämmandet av påföljd och verkställighet av påföljd. Bedömningen gäller hur valet av påföljd kan främja de ungas anpassning i samhället och hindra återfall i brott. Brottsåtgärdsmyndigheten sammanställer påföljdsutredningen. Uppgifter om de ungas sociala situation behövs för den. Brottsåtgärdsmyndigheten ska få dessa uppgifter av den kommunala socialmyndigheten.

I lagen om övervakning av villkorligt fängelse ska enligt förslaget finnas bestämmelser om att syftet med övervakningen är att ge de övervakade starkt stöd för att främja deras sociala anpassning och hindra dem att begå nya brott. Dessutom ska lagen innehålla bestämmelser bl.a. om att döma till övervakning, övervakningens innehåll, den övervakades skyldigheter, övervakarens uppgifter, övervakning av användningen av rusmedel samt om möjliga följder av brott mot de övervakades skyldigheter.

Genom den föreslagna ändringen av strafflagen begränsas längden på övervakning som används som tilläggsstraff till villkorligt fängelse så att domstolen kan döma en ung förbrytare att stå under övervakning i 1 år och 3 månader.

4 Propositionens konsekvenser

4.1 Ekonomiska konsekvenser

I propositionen är det huvudsakligen fråga om att på behörigt sätt föreskriva i lag om åtgärder som olika myndigheter redan nu vidtar och om precisering av uppgifter och befogenheter för de myndigheter som är involverade i unga brottsmisstänkta fall. Propositionen ger knappast alls upphov till helt nya arbetskrävande uppgifter för myndigheterna. Exempelvis samlandet och tillställandet av uppgifter om den ungas sociala situation samt påföljdsutredningen förutsätter sådan verksamhet från socialmyndigheternas och Brottsåtgärdsmyndighetens sida som de redan nu utför, eller åtminstone bör utföra, i det nuvarande systemet.

Propositionen kräver att myndigheterna agerar utan dröjsmål i vissa situationer som gäller unga brottsmisstänkta. Detta är nödvändigt för att de unga brottsmisstänkta fall ska kunna behandlas så fort som möjligt. Kravet kan sannolikt i de flesta fall uppfyllas genom att myndigheterna ändrar sin verksamhetspraxis och torde inte kunna anses öka myndigheternas kostnader. Dessutom kan man anta att en klarare uppgiftsfördelning och kravet på snabbhet t.o.m. gallrar bort vissa överlappningar i myndigheternas verksamhet.

Revideringen av bestämmelserna om övervakning av villkorligt fängelse medför åtminstone inte i någon större grad mer arbete för Brottspåföljdsmyndigheten, eftersom den inte leder till ändringar i vedertagna goda tillvägagångssätt utan klarlägger myndigheternas verksamhetskyldigheter och den rättsliga ställningen för den som förordnats stå under övervakning.

Utifrån ovanstående kan det sägas att propositionen inte leder till ökade kostnader för myndigheterna.

4.2 Konsekvenser för myndigheterna

De myndigheter som främst ingriper i unga brottsmisstänkta situation är polisen, den kommunala socialmyndigheten, Brottspåföljdsmyndigheten, åklagarna och domstolarna. Uppgiftsfördelningen och behörighetsförhållandena mellan myndigheterna är även nu rätt etablerade och fungerar i huvudsak väl. Ibland har det dock förekommit oklarhet om vilken myndighet som ska agera i någon enskild situation och med vilken tidtabell det ska ske. Den i regel välfungerande praxisen ger dock vid handen att de reformer som föreslås i propositionen inte innebär några större förändringar i myndigheternas verksamhet. Tydliga behörighetsregler förbättrar sannolikt ytterligare den snabba och yrkesskickliga behandlingen av fall som gäller unga brottsmisstänkta. Då behörighetsreglerna och verksamhetsförpliktelserna är klara, kan var och en myndighet koncentrera sig på sitt kunskapsområde när det gäller att utreda och förbättra unga brottsmisstänkta situation.

Betydelsen av att myndigheterna samarbetar lyfts särskilt fram i skötseln av ärenden

som gäller unga. Samarbetet myndigheterna emellan fungerar i huvudsak väl och snabbt redan nu med stöd av bestämmelser på lägre nivå och vedertagen praxis, men att ta in bestämmelser om saken på lagnivå främjar sannolikt ytterligare målet att förbättra livssituationen för unga brottsmisstänkta. T.ex. i frågor som gäller att möta och höra de unga kunde myndigheterna ha ett nära samarbete.

Utifrån ovanstående stöder de föreslagna bestämmelserna myndigheternas redan nu goda praxis och ett ytterligare intensifierat samarbete. Tydliga behörighetsbestämmelser är ägnade att förbättra förutsättningarna för samarbetet.

4.3 Konsekvenser för brottsligheten

Det främsta syftet med propositionen är att betona betydelsen av att ingripa i de unga brottsmisstänkta situation både genom kontroll och genom stödåtgärder. Detta syfte genomförs i utredningen av unga brottsmisstänkta situation och i verkställigheten av övervakningen av villkorligt fängelse. Målet är att stödja de unga genom samarbete mellan myndigheterna och de ungas närmaste krets så att de ungas anpassning i samhället främjas och de hindras från att begå nya brott. Det är ett krävande mål och för att uppnå det krävs det att alla parter på allvar sätter sig in i de ungas situation och att åtgärder som visat sig vara lämpliga genomförs långsiktigt. Om målet nås kan inte bara enstaka ungas livssituation förändras till det bättre utan också den allmänna ordningen förbättras och brottsligheten minskas.

Då de unga årskullarna minskar kommer myndigheterna sannolikt att ha bättre möjligheter att koncentrera sig på att påverka livssituationen för de mest problematiska unga. Under de senaste åren har det framgått att problemen i större utsträckning än tidigare är koncentrerade till allt färre ungdomar. Det är huvudsakligen fråga om allt allvarigare missbruksproblem och psykiska problem. Utslagning går också ofta i arv från generation till generation. Det gäller sålunda inte bara att förbättra situationen för en enskild ung person utan för hela familjen. I den mån myndigheterna kan öka de ungas och deras

närmastes livskontroll är det sannolikt att det även leder till minskad brottslighet.

5 Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts på justitieministeriet. Beredningsarbetet har skett i nära samarbete med resultatstyrningen inom kriminalvården vid Brottspåföljdsverket.

Som underlag för propositionen har använts de förslag som lagts fram av ungdomsbrottskommissionen som undersökt förfaranden och påföljder som tillämpas när det gäller unga förbrytare (kommittébetänkande 2003:2) och de förslag gällande utredning av den brottsmisstänktes situation och övervakning av villkorligt fängelse som ungdomsbrottsarbetsgruppen lade fram då den arbetade vidare på saken utifrån utlåtandena om kommissionens förslag. Beredningen av totalreformen av straffrätts- och påföljdssystemet fortsätter på justitieministeriet. Likaså håller en totalreform av samhällspåföljderna på att inledas på justitieministeriet. Beredningen av dessa kommer dock inte under den närmaste framtiden att leda till författningsändringar.

Utlåtanden om propositionsutkastet begärdes av de viktigaste aktörerna i fråga om påföljdssystemet för unga. Utlåtanden inkom från 37 av dem. Ett sammandrag av utlåtandena har sammanställts. Propositionen motogs positivt. Behörighetsfördelningen och de exakta verksamhetsförpliktelserna ansågs

göra skötseln av ärendena klarare och säkerställa ett nödvändigt snabbt ingripande i den brottsmisstänktes livssituation. I propositionen har enskilda synpunkter som framlades i utlåtandena vägts in.

6 Samband med andra propositioner

En omorganisering av myndigheterna inom brottspåföljdsområdet pågår. Från och med 2009 har Brottspåföljdsverket, centralförvaltningsmyndigheten inom området, omorganiserats internt så att ledningen av Kriminalvårdsväsendet och Fångvårdsväsendet har slagits samman och ämbetsverket har blivit ett enda centralämbetsverk. Reformarbetet har fortsatt under 2009 genom att utvecklingen och sammanslagningen av hela brottspåföljdsorganisationen bereds med en enhetlig organisation som mål från början av 2010. Regeringens proposition (RP 92/2009) med förslag till den lagstiftning som krävs för omorganiseringen har överlämnats till riksdagen i juni 2009. Denna leder till ändringar i t.ex. en myndighets eller myndigheternas beslutanderätt och namn. Det föreslås att myndigheterna inom brottspåföljdssektorn ska omfattas av namnet Brottspåföljdsmyndigheten. I denna proposition avses med det nya namnet Brottspåföljdsmyndigheten nuvarande Brottspåföljdsverket och Kriminalvårdsväsendet.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag**1.1 Lag om utredning av unga brottsmisstänkta situation**

1 §. Tillämpningsområde. Lagen tillämpas vid utredning av unga brottsmisstänkta situation. Det är då fråga om personer som misstänks ha gjort sig skyldiga till brott som 15–20-åringar. Syftet med att utreda situationen är att undersöka de bakomliggande orsakerna till att de begått brott och deras sociala situation. Dessutom utreds förutsättningarna för att stödja dem i ett liv utan brott. Det är alltså också fråga om vilka stödåtgärder och vilka påföljdsformer som kan användas för att hjälpa de unga till ett liv utan brott.

2 §. Definitioner. I paragrafen definieras de centrala begreppen i fråga om utredning av unga brottsmisstänkta situation.

Enligt punkt 1 avses med unga brottsmisstänkta personer som misstänks ha gjort sig skyldiga till brott som 15–20-åringar. Enligt punkt 2 avses med ung persons brott ett brott där den misstänkte eller konstaterade gärningsmannen har varit 15–20 år då brottet begicks. Utredningen av brottsmisstänkta situation gäller sålunda samma åldersgrupp som den nuvarande personundersökningen.

Enligt punkt 3 avses med påföljdsutredning en utredning som innefattar väsentliga uppgifter om de ungas sociala situation. Utifrån dessa uppgifter görs en bedömning av hur åtal och den påföljd som väljs påverkar de ungas liv. I detta sammanhang ska också risken för återfall i brott bedömas. Målet är att främja de misstänkta sociala anpassning och hindra återfall i brott. Bestämmelsen om påföljdsutredning finns i 5 §.

I punkt 4 i definitionsparagrafen hänvisas beträffande begreppet socialmyndighet till 6 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982) och de kollegiala organ som avses där. Med socialmyndighet avses sålunda kollegiala organ som utses av kommunen. I den föreslagna lagen är socialmyndighetens viktigaste uppgifter att genomföra en utredning av den ungas

sociala situation och kartlägga och organisera de stödåtgärder och tjänster som behövs.

3 §. Förundersökningsmyndighetens anmälan av brott som begåtts av en ung person. I paragrafen föreslås en bestämmelse om förundersökningsmyndighetens anmälningsplikt som på åklagarens begäran initierar utredningen av den sociala situationen och hänvisningen till behövliga stödåtgärder och tjänster eller inleder ordnandet av dem. Enligt paragrafen ska polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet inom 14 dagar från det att den unge har registrerats som brottsmisstänkt i förundersökningsmyndighetens datasystem anmäla brott som han eller hon begått till åklagaren, socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten. Anmälan behöver dock inte göras om förundersökningen avslutas utan att ärendet underställs åklagarens prövning eller om brottet har begåtts då den misstänkte var 18–20 år och strafforderförfarande eller ordningsbotsförfarande används i ärendet.

En person misstänks för ett brott på det sätt som förutsätts i paragrafen då han eller hon har införts som brottsmisstänkt i polisens eller någon annan förundersökningsmyndighets datasystem, då han eller hon delges straffyrkande eller ordningsbotsföreläggande eller då det annars är säkert att strafforderförfarande eller ordningsbotsförfarande kommer att användas. I praktiken görs anmälan i första hand göras med hjälp av en utskrift eller en kopia av brottsanmälan, straffyrkandet eller ordningsbotsföreläggandet. Om brotten som begåtts av unga personer behandlas vid regelbundna gruppmöten mellan ortens myndigheter, kan polisens eller förundersökningsmyndighetens anmälan göras vid ett sådant möte som hålls en kort tid efter det brottet begåtts.

Kravet på att anmälan ska göras inom 14 dagar medverkar till att myndigheterna snabbt kan reagera på den unges situation. Vid behandlingen av brott som begåtts av unga är det särskilt nödvändigt att situationen börjar utredas snabbt. Om en utredning sätts i gång kan det leda till att brotten avbryts. Det

är därför viktigt också ur den synpunkten att anmälan görs utan så fort som möjligt.

Att avsluta förundersökningen och använda strafforderförfarande eller ordningsbotsförfarande i ett ärende som gäller 18–20-åringar utgör således undantag från förundersökningsmyndighetens anmälningsplikt. Enligt 43 § 2 mom. i förundersökningslagen överlämnas saken inte till åklagaren för prövning, om det vid undersökningen har framgått att något brott inte har begåtts eller att åtal i saken inte kan väckas eller något annat offentligrättsligt yrkande som grundar sig på ett brott framställas mot någon i saken. Saken överlämnas inte heller till åklagaren då förundersökningsmyndigheten efter det att undersökningen inleddes har beslutat att avstå från vidare åtgärder på en grund som anges i 4 § 1 mom. I detta lagrum bestäms att förundersökning inte behöver göras med anledning av ett brott som inte kan förutses medföra strängare straff än böter och som i sin helhet skall anses vara uppenbart obetydligt, om målsäganden inte har några anspråk i saken. Enligt 1 § i lagen om strafforderförfarande kan vid strafforderförfarande bl.a. bötesstraff dömas ut för förseelser för vilka inte strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader har föreskrivits. Enligt 2 § får mål inte behandlas i strafforderförfarande, om inte målsäganden givit sitt samtycke till det. Enligt 1 § i lagen om ordningsbotsförfarande (66/1983) kan ordningsbot föreläggas som påföljd för en förseelse som i 2 a kap. 9 § strafflagen och i en med stöd av den utfärdad förordning har definierats som en ordningsbotsförseelse.

Att de ovan angivna grunderna för undantag från förundersökningsmyndighetens anmälningsplikt finns framgår inte nödvändigtvis tillräckligt snabbt med tanke på att dröjsmål måste undvikas. Förundersökningsmyndigheten behöver inte göra en anmälan inom 14 dagar om det uppenbarligen är fråga om här avsedda fall. Om man senare kommer fram till att anmälan ska göras, ska den göras utan dröjsmål. Undantagen från anmälningsplikten hänger samman med hur obetydligt brottet är. Förundersökningsmyndigheten kan dock också i dessa fall göra en anmälan till socialmyndigheten t.ex. med tanke på en bedömning av ett eventuellt be-

hov av barnskydd för en person som är yngre än 18 år.

4 §. Åklagarens begäran. Paragrafen ålägger åklagaren att inom 14 dagar efter att han eller hon fått kännedom om ett brott som begåtts av en ung person be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning. Äläggandet gäller brott för vilka straffet enligt åklagarens uppfattning sannolikt kommer att vara strängare än böter.

Åklagaren får kännedom om brott som begåtts av en ung person senast då förundersökningsmyndigheten gör en anmälan enligt 3 §. Saken kan komma till åklagarens kännedom även tidigare, t.ex. om myndigheterna på orten samarbetar på så sätt att de håller regelbundna möten kring brott som begåtts av unga och i mötena deltar åtminstone polis-, åklagar- och socialmyndigheterna, eventuellt även en företrädare för Brottspåföljdsmyndigheten. Ett sådant arbetssätt främjar en behandling utan dröjsmål och en övergripande utredning av den unges situation.

Åklagaren ska besluta om påföljdsutredning ska begäras utifrån de uppgifter han eller hon har om brottet, den brottsmisstänktes tidigare brottslighet och allmän rättspraxis. Viktiga är här de uppgifter som framkommit vid förundersökningen och ur straffregistret. Om åklagaren dessutom t.ex. har uppgifter som han eller hon fått vid ett ovan beskrivet myndighetsmöte och dessa uppgifter kan påverka straffbedömningen, ska också de beaktas.

Åklagarens begäran kan vara fritt formulerad. Sättet att framställa begäran ska dock vara tillförlitligt såtillvida att det säkert går fram och datasekretessen är garanterad. Av begäran ska framgå basuppgifter om brottet och den misstänkte gärningsmannen. Som ett minimikrav kan betraktas att en kopia av brottanmälan fogas till begäran.

5 §. Sammanställning av påföljdsutredning. Enligt 1 mom. svarar Brottspåföljdsmyndigheten för att en påföljdsutredning sammanställs.

I 5 § 2 mom. ingår en bestämmelse om att Brottspåföljdsmyndigheten har till uppgift att bedöma hur valet av påföljd kan underlätta unga brottsmisstänkts sociala anpassning och hindra dem från återfall i brott. Enligt den föreslagna 4 § börjar denna uppgift då

åklagaren framställer sin begäran. Brottspåföljdsmyndigheten ska sammanställa sin påföljdsutredning inom 30 dagar från åklagarens begäran.

Då Brottspåföljdsmyndigheten gör sin påföljdsutredning har det i regel till sitt förfogande socialmyndighetens utredning om den unge brottsmisstänktes sociala situation och levnadsförhållanden, framför allt beträffande drogmissbruk och drogrehabilitering samt psykisk hälsa och användningen av mentalvårdstjänster. Att hänvisa den unge till den socialservice han eller hon behöver utgör en väsentlig del av utredningen av den sociala situationen. Också för påföljdsutredningen är de stödåtgärder som planerats och organiserats för de unga liksom också tjänsterna inom social-, hälso- och missbrukarvården av stor betydelse. Brottspåföljdsmyndigheten ska skaffa de uppgifter om den unges sociala situation som behövs för påföljdsutredningen av socialmyndigheten och andra myndigheter samt av enskilda sammanslutningar och personer. I 9 § i lagförslaget finns de bestämmelser som behövs för att Brottspåföljdsmyndigheten ska ha tillgång till dessa uppgifter utan hinder av sekretessbestämmelserna.

Det väsentliga i påföljdsutredningen är alltså bedömningen av hur påföljden kan främja de brottsmisstänktes sociala anpassning och hindra dem från att göra sig skyldiga till nya brott. I detta sammanhang ska också risken för återfall i brott bedömas. Eftersom en påföljdsutredning endast behöver göras i fråga om gärningar som kan bestraffas med strängare brott än böter, gäller Brottspåföljdsmyndigheten bedömning villkorligt fängelse jämte tilläggsstraff, ungdomsstraff, ovillkorligt fängelse och ungdomsstraff som döms ut i stället för ovillkorligt fängelse. Utgångspunkten då påföljden övervägs är dock åklagarens begäran, dvs. vilken påföljd åklagaren yrkar på för den unge. Brottspåföljdsmyndigheten kan också i sitt utlåtande lyfta fram omständigheter som gör det motiverat att döma den misstänkte till böter eller att avstå från att åtala eller döma till straff.

I sin bedömningsuppgift och i sin påföljdsutredning ska Brottspåföljdsmyndigheten väga in alla relevanta uppgifter som den har till sitt förfogande. Den unge brottsmisstänktes själv är en viktig informationskälla. I 7 § i

lagförslaget ingår bestämmelser om hörande. Viktig är också den information som Brottspåföljdsmyndigheten eventuellt har samlat om den misstänkte i samband med ett tidigare klientförhållande och den information som Brottspåföljdsmyndigheten får om den misstänktes eventuella tidigare brottslighet och tidigare dömda straff. Straffregisteruppgifterna är i detta hänseende av största betydelse.

Enligt 3 mom. utarbetar Brottspåföljdsmyndigheten sin påföljdsutredning på grundval av det val av påföljd enligt 2 mom. som det bedömer vara bäst för att främja den misstänktes sociala anpassning och hindra återfall i brott. Lagen anger inga detaljerade krav på innehållet i påföljdsutredningen. Den ska vara skriftlig och innehålla väsentliga uppgifter om den unge brottsmisstänktes sociala situation. De väsentliga uppgifter som avses är åtminstone uppgifter om den unges familjeförhållanden, vänkrets, försörjning, skolgång eller studier, arbete, hälsotillstånd, droganvändning, brott och eventuella sociala attityder. Lagen kräver också att i påföljdsutredningen ska ingå sådan eventuell annan utredning eller annat utlåtande som åklagaren begärt gällande möjligheten att döma till samhällspåföljd. Sådana är t.ex. en utredning om lämpligheten för samhällstjänst eller en plan för hur ett ungdomsstraff ska verkställas. I anslutning till dessa skriver Brottspåföljdsmyndigheten även in i påföljdsutredningen uppgifter om eventuella samhällspåföljder och fängelsestraff som ska verkställas.

I 4 mom. finns en preciserande bestämmelse om situationer där en ung person misstänks ha begått brott både innan han eller hon fyllde 21 och efter att ha fyllt 21 år. Principen i sådana fall är att en påföljdsutredning görs om merparten av de brott som utreds eller huvudbrottet begicks då personen i fråga var under 21 år.

6 §. *Tjänstemannen som svarar för påföljdsutredningen och den som bistår honom eller henne.* Ett av lagförslagets viktigaste mål är att fastställa myndigheternas behörighet och skyldighet att vidta åtgärder då de utreder unga brottsmisstänktes situation. I detta syfte finns det i lagförslagets tidigare paragrafer bestämmelser om polisens, åklagarens

och Brottspåföljdsmyndighetens skyldigheter när det gäller att inleda och genomföra en utredning om unga brottsmisstänkta situation. I 8 § i lagförslaget föreskrivs om skyldigheterna och ställningen för Brottspåföljdsmyndighetens tjänsteman och den person som med stöd av ett avtal bistår honom eller henne.

I 1 mom. bestäms att en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten sammanställer påföljdsutredningen. Bestämmelsen möjliggör också ett arrangemang där en person som är lämplig och som har samtyckt till saken bistår Brottspåföljdsmyndighetens tjänsteman vid sammanställningen av påföljdsutredningen. I praktiken kan sådana situationer uppkomma t.ex. i glesbygdsområden. Exempelvis en person som är anställd av kommunen eller församlingen och som känner den unge personen väl och tidigare har fungerat som stödperson för honom eller henne kan delta i sammanställningen av påföljdsutredningen. Denna person ska ha den utbildning och arbetserfarenhet som krävs för uppdraget. Sådan lämplig utbildning och arbetserfarenhet kan framför allt anses vara utbildning och arbetserfarenhet inom områdena för brottspåföljd, socialvård, hälsovård och pedagogik. I paragrafen ingår också en bestämmelse om undantag från kravet på utbildning och arbetserfarenhet för den person som bistår Brottspåföljdsmyndighetens tjänsteman: av särskilda skäl kan även någon annan förordnas till uppdraget. Som ett särskilt skäl kan närmast betraktas en person som dels känner den unges situation väl, dels är tillräckligt insatt i frågor som gäller straffrättsligt ansvar och i påföljdssystemet och som av Brottspåföljdsmyndigheten bedöms vara lämplig för uppdraget.

I 2 mom. bestäms i enlighet med 1 mom. om det avtal som ska ingås med den som bistår Brottspåföljdsmyndighetens tjänsteman. I avtalet fastställs vilket slag av åtgärder uppdraget gäller, ansvar och skyldigheter samt på vilka grunder och hur arvode och kostnadsersättningar betalas av statens medel. Avtalet som ingås skapar dock inte något tjänsteförhållande eller arbetsavtalsförhållande mellan Brottspåföljdsmyndigheten och den som bistår Brottspåföljdsmyndighetens tjänsteman.

I 3 mom. anges hur bestämmelserna i språklagen (423/2003) och bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar och skadeståndsansvar ska tillämpas på den som bistår Brottspåföljdsmyndighetens tjänsteman. Syftet med språklagen är att garantera vars och ens rätt att använda sitt eget språk, finska eller svenska, hos myndigheterna. Språket vid behandling av ärenden och i handlingar inom den offentliga förvaltningen och språkkunskapskraven för personer som sköter dessa uppgifter bestäms på grundval av myndighetens en- eller tvåspråkighet och uppgiftens art. Strafflagens 40 kap. gäller tjänstebrott. I 12 § i kapitlet finns bestämmelser om tillämpningsområdet. Enligt 1 mom. ska bestämmelserna om tjänstemän i detta kapitel även tillämpas på personer som sköter offentliga förtroendeuppdrag och på personer som utövar offentlig makt. I 11 § 5 punkten definieras en person som utövar offentlig makt på följande sätt: med en person som utövar offentlig makt avses a) den till vars uppgifter enligt lag eller förordning hör att meddela för andra bindande förordnanden eller att besluta om andras intressen, rättigheter eller skyldigheter eller som med stöd av lag eller förordning i sin uppgift reellt ingriper i någon annans intressen eller rättigheter, samt b) den som enligt lag eller förordning eller enligt ett uppdrag som han eller hon med stöd av lag eller förordning fått av en myndighet skall delta i beredningen av sådana beslut som avses i a-punkten genom att göra framställningar eller förslag till beslut, utarbeta utredningar eller planer, ta prover eller utföra inspektioner eller på något annat motsvarande sätt. Trots att det i strafflagen finns omfattande bestämmelser om tjänsteansvar som sträcker sig också utöver tjänstemannaställningen, tas för klarhetens skull en bestämmelse om saken in också i lagen om utredning av unga personers situation. I fråga om skadeståndsansvar hänvisas i bestämmelsen till skadeståndslagen (412/1974)

7 §. Hörande. I första meningen i paragrafen krävs det att Brottspåföljdsmyndigheten i samband med utredningen av de brottsmisstänkta situation ska ge de misstänkta tillfälle att bli hörda. Utgångspunkten är sålunda att de unga hörs. Påföljdsutredningar kan dock göras utan att de unga hörs, om det är uppen-

bart onödigt att höra dem eller om de unga har vägrat bli hörda eller inte har påträffats. Det kan vara uppenbart onödigt t.ex. om den som gör utredningen och den unge har träffats tidigare eller den unge hörts på något annat sätt. Det är ofta inte heller skäl att höra den unge om han eller hon misstänks för ett så allvarligt brott att ett långt ovillkorligt fängelsestraff är att vänta.

Genom att höra den misstänkte kan myndigheterna kontrollera och skaffa de uppgifter de behöver. Samtidigt ges den misstänkte tillfälle att delta i utredningen om sig själv och föra fram omständigheter kring sina levnadsförhållanden. Det är här fråga om Brottspåföljdsmyndighetens skyldighet att vidta åtgärder för att höra den misstänkte. Däremot kan den misstänkte inte åläggas att delta i utredningen av situationen.

Kallelsen till att bli hörd och själva hörandet kan ske under fria former. Hörandet kan då genomföras t.ex. i form av ett sammanträffande, ett telefonsamtal och i ett skriftligt förfarande. De två sistnämnda formerna kan vara lämpliga exempelvis om avståndet mellan myndigheten och den misstänkte är långt eller om den misstänkte är i fängelse.

Om det gäller en misstänkt som är yngre än 18 år ska också den misstänktes vårdnadshavare, intressebevakare eller någon annan laglig företrädare eller någon annan person som svarar för den misstänktes vård och fostran ges tillfälle att bli hörd. En sådan person kan ha viktig information om den misstänktes förhållanden. Också i detta fall kan hörandet ske under fria former, på det sätt som är lämpligast.

Enligt sista meningen i paragrafen ska behövliga myndigheter och experter också höras då påföljdsutredningen görs. I samband med dessa utredningar kan sådana frågor om t.ex. social- och hälsovården uppkomma som kräver sådan sakkunskap som den som gör utredningen inte själv har.

8 §. Behandling av påföljdsutredningen i domstolen. Paragrafen ålägger den domstol där målet gällande den unges brott görs anhängigt att vid behov se till att påföljdsutredningen står till förfogande vid domstolsbehandlingen. Syftet med paragrafen är att säkra en snabb behandling i domstolen av den unge brottsmisstänktes mål. Härigenom kan

man undvika att huvudförhandlingar ställs in eller skjuts upp i onödan. I praktiken fäster man redan nu i vid domstolens beredning av mål och ärenden uppmärksamhet vid att personundersökningen ska vara klar i andra än obetydliga brottmål.

I de flesta fall fogar åklagaren i praktiken påföljdsutredningen till stämningsansökan som lämnas till tingsrätten. Undantag från denna huvudregel ska endast kunna göras i brådskande fall. Om åklagaren anser att ingen påföljdsutredning behövs, ska han eller hon meddela detta i stämningsansökan. Om en påföljdsutredning behövs i ett brådskande fall, ska domstolen underrättas om att den ännu inte är klar i samband med att stämningsansökan lämnas.

Lagen om rättegång i brottmål 5 kap. 13 § 2 mom. kräver att huvudförhandlingen ska hållas senast 30 dagar efter det att brottmålet blev anhängigt om en svarande som inte har fyllt 18 år åtalas för ett brott för vilket, under de omständigheter som nämns i åtalet, föreskrivs strängare straff än fängelse i sex månader. I synnerhet i fråga om mål som gäller dessa yngsta svarande ska åklagaren försöka se till att den behövliga utredningen är gjord eller håller på att göras då målet blir anhängigt i domstolen.

Att säkerställa att påföljdsutredningen står till förfogande är i praktiken den domares uppgift som fått sig målet tilldelat då det blivit anhängigt i tingsrätten genom åklagarens stämningsansökan och som är ordförande vid huvudförhandlingen i målet. Domaren svarar för att målet bereds och behandlas på behörigt sätt. För att målet ska kunna behandlas snabbt ska domaren säkerställa saken så fort som möjligt. En snabb behandling av målet ska säkerställas så fort som möjligt. Det behövs dock göras endast vid behov, dvs. om domaren anser att ett strängare straff än böter kan komma att dömas ut och om svaren bedöms vara skyldig till brottet enligt åtalet. En viktig faktor då domaren tar ställning till saken är straffyrkandet i stämningsansökan.

Om ingen påföljdsutredning ingår i de handlingar som åklagaren lämnat till tingsrätten och om åklagaren inte har meddelat att en begäran om en sådan är onödig eller att en sådan framställts, ska domstolen kontrollera om en påföljdsutredning gjorts eller håller på

att göras. I förekommande fall ber domstolen Brottspåföljdsmyndigheten utarbeta en utredning. Till domstolens åtgärder hör också att påskynda påföljdsutredningen så att den är tillgänglig vid huvudförhandlingen i målet.

En påföljdsutredning kan även behövas vid behandlingen av ett ärende i en fullföljdsdomstol. En påföljdsutredning kan bli nödvändig då ändring söks t.ex. om en person som dömts till böter i en domstol av lägre instans döms till ett strängare straff än böter då åklagaren eller målsäganden anför besvär mot domen. Det är också möjligt att den dömdes förhållanden förändras så väsentligt medan besvären behandlas att det kan ha betydelse för valet av påföljd. I så fall måste en ny påföljdsutredning göras. Synpunkter som gäller utarbetandet av en påföljdsutredning eller behovet av en ny påföljdsutredning ska beaktas när ärendet bereds i fullföljdsdomstolen. Om det behövs, ska fullföljdsdomstolen be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning för behandlingen av besvärärendet.

Ovan beskrivna förfaranden utgör god förvaltningspraxis som åklagarna och domstolarna är skyldiga att iaktta med stöd av förvaltningsbestämmelser som gäller deras egen verksamhet. Dessutom kan förvaltningsområdet vid behov utfärda egna anvisningar om god praxis. Några detaljerade förfaringsätt behöver därför inte föreskrivas i den nu föreslagna lagen.

Enligt 2 mom. i paragrafen ska domstolen ge den tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som har sammanställt påföljdsutredningen eller den person som bistår honom eller henne tillfälle att höras i domstolen vid behandlingen av brottmålet. Det är alltså uttryckligen fråga om att vara närvarande i en officiell roll, inte bara att sitta bland allmänheten vid rättegången. En sådan närvaro kan framför allt bli aktuell i situationer där den som gjort påföljdsutredningen vill förbehålla sig möjligheten att vid behov komplettera den skriftliga utredningen eller där han eller hon kan förutse att domstolen under behandlingen kan behöva ställa ytterligare frågor till honom eller henne. Den som gjort utredningen får själv avgöra om han eller hon inställer sig eller inte. Till den del det gäller 15–17-åriga misstänkta kan sålunda både en företrä-

dare för den kommunala barnskyddsmyndigheten och en företrädare för Brottspåföljdsmyndigheten vara närvarande. Det förfarande som nu föreslås bli lagstadgat hindrar självfallet inte det förfarande som nu är i bruk på många ställen, nämligen att den tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som har satt sig in i den unges situation sitter med bland allmänheten vid rättegången och fungerar på så sätt som stöd för den unge.

9 §. Rätt till information. I 1 mom. bestäms om Brottspåföljdsmyndighetens rätt att utan hinder av sekretessbestämmelserna av den kommunala socialmyndigheten få de uppgifter som gäller hans eller hennes levnadsförhållanden, drogmissbruk, drogrehabilitering, psykisk hälsa och användning av mentalvårdstjänster samt andra motsvarande uppgifter som behövs för påföljdsutredningen.

Med stöd av 2 mom. ska socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten få de upplysningar om utredningen av de ungas situation som de behöver för att kunna utföra de uppgifter som i lagförslaget föreslås bli lagstadgade. Upplysningarna kan fås från de instanser som avses i 20 § 1 mom. i lagen om klienters ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000), dvs. statliga och kommunala myndigheter samt andra offentliga rättsliga samfund, Folkpensionsanstalten, Pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser, försäkringsanstalter, utbildningsanordnare, producenter av socialservice, sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet samt yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården.

Personuppgiftslagen (523/1999) och lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) är allmänna lagar om hantering av personuppgifter och hemlighållande av uppgifter. Skyddet för personuppgifter som behövs vid utredning av unga brottsmisstänkta situation regleras i flera speciallagar, bland vilka de viktigaste ur social- och hälsovårdssynpunkt är lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992). Utgångspunkten i dessa lagar är att vissa personuppgifter är så känsliga att hantering, inklusive utlämnande, av dem i princip är förbjudet och att uppgifterna ska

hålla hemliga. I de ärenden som det nu är fråga om ingår känsliga uppgifter, t.ex. om en persons hälsotillstånd, sjukdom, vårdåtgärder, behov av vård och omsorg eller social- och hälsovårdsservice som han eller hon har fått, stödåtgärder och sociala förmåner. Rätten att få sådana uppgifter kan dock föreskrivas i lag. I nu gällande lagstiftning finns ingen bestämmelse med stöd av vilken socialmyndigheten eller Brottspåföljdsmyndigheten kan få tillgång till sekretessbelagda uppgifter för att skaffa de uppgifter eller för att göra de utredningar som föreslås i lagförslaget.

När unga brottsmisstänkta situation utreds görs en ingående undersökning av deras levnadsförhållanden och sociala situation. Utifrån de uppgifter som framkommer bedöms möjligheten att genom valet av påföljd främja deras sociala anpassning och sannolikheten för att de gör sig skyldiga till nya brott. Också de ungas behov av social- och hälsovårdsservice bedöms. För dessa bedömningar behövs omfattande och känsliga uppgifter inte bara om deras sociala ställning och hälsa utan också om sådana saker som arbete, skolgång, studier, försörjning och boende. Dessa uppgifter är nödvändiga för kartläggningen av de ungas sociala situation och för påföljdsutredningen. Härigenom uppfylls relevanskravet i personuppgiftslagstiftningen.

När socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten ber om dessa uppgifter ska de tydligt ange med stöd av vilken bestämmelse de begär att uppgifterna ska lämnas ut. Av begäran ska i varje fall framgå sådana uppgifter att den som begäran riktas till utifrån dem kan avgöra om den är skyldig att lämna ut uppgifterna.

10 §. Resekostnader. Enligt paragrafen ersätter Brottspåföljdsmyndigheten skäliga resekostnader som åsamkats den misstänkte då han eller hon hörts i samband med påföljdsutredningen. Bestämmelsen gäller alltså endast hörande som förrättas av Brottspåföljdsmyndigheten. Brottspåföljdsmyndighetens fåtaliga verksamhetsställen gör att det blir nödvändigt att företa också mycket långa resor. Det hörande som socialmyndigheten förrättar hänger i ärenden som gäller personer under 18 år i allmänhet samman med barnskyddsåtgärder. När det är fråga om ut-

redningar som socialväsendet gör i anslutning till brott som begåtts av 18–20-åringar kan utkomststöd betalas till dem för resekostnaderna.

Den skälighet som avses i bestämmelsen har att göra med dels resekostnadernas belopp, dels med deras nödvändighet. Billigast möjliga fortskaffningsmedel, dvs. i allmänhet kollektiva fortskaffningsmedel, ska användas för resorna. Ersättningen kan vid behov betalas i förskott.

11 §. Närmare föreskrifter. I paragrafen ges centralmyndigheten inom området för brottspåföljder, Brottspåföljdsverket, rätt att utfärda närmare bestämmelser om innehållet i påföljdsutredningarna och sammanställandet av dem.

12 §. I kraftträdande. Lagen föreslås träda i kraft den 1 april 2010. Genom 2 mom. upphävs lagen om unga förbrytare. Genom att lagen upphävs, upphävs även förordningen angående unga förbrytare, utfärdad med stöd av den samt justitieministeriets beslut angående unga förbrytare.

Med stöd av 3 mom. får åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter vidtas innan lagen träder i kraft. Förberedande åtgärder behöver vidtas på förhand, eftersom förfarandet vid utredning av unga brottsmisstänkta situation klart avviker från den nuvarande personundersökningen.

1.2 Lag om övervakning av villkorligt fängelse

1 §. Syftet med övervakningen. Syftet med övervakningen är att stödja de övervakade för att främja deras anpassning i samhället och hindra dem från att begå nya brott. Genom dessa åtgärder bidrar övervakningen av villkorligt fängelse till att öka den allmänna säkerheten. Stödandet av de övervakade och hindrandet av dem från att begå nya brott omfattar åtgärder som gäller exempelvis de övervakades försörjning, boende och minskning av användningen av berusningsmedel. I arbetet för att nå syftet med övervakningen förenas de viktigaste aspekterna av övervakningen: å ena sidan stödet till de övervakade och å andra sidan kontroll av de övervakades liv i den utsträckning som ansetts nödvändig. Närmare bestämmelser om övervakningens

innehåll finns i 5 §. Det föreslagna syftet med övervakningen av villkorligt fängelse ligger nära syftet med övervakning enligt 1 § i lagen om övervakning av villkorlig frihet (782/2005). I gällande lagstiftning är syftet med övervakningen delvis ungefär detsamma som i förslaget: att hindra den dömden från att begå nya brott och att stödja personen i hans eller hennes strävan att leva klanderfritt.

2 §. Dömande till övervakning och inledning av verkställigheten. I 1 mom. hänvisas till strafflagens 6 kap. 10 § 2 mom. som innehåller bestämmelser om tilläggsuppföljare i samband med villkorligt fängelse. I lagrummet föreskrivs att den som inte hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet kan dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning under en prøvotid, om detta skall anses motiverat för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället och för att förhindra återfall i brott.

I 2 mom. åläggs domstolen att utan dröjsmål tillstå Brottspåföljdsmyndigheten meddelande om utslaget där övervakning av villkorligt fängelse dömts ut. Att det görs utan dröjsmål är nödvändigt för det snabba förfarande som är särskilt viktigt i brottmål som gäller unga. Bestämmelsen gäller även situationer där tingsrätten har dömt ut övervakning som tilläggsstraff till villkorligt fängelse, även om den dömden har överklagat beslutet. I sådana fall måste Brottspåföljdsmyndigheten snabbt få kännedom om övervakningen för att kunna fråga om den unge går med på att övervakningen börjar verkställas och om han eller hon nöjer sig med tingsrättens dom vad övervakningen beträffar. I praktiken är det ofta ändamålsenligt att inleda övervakningen och tillhörande stödåtgärder så snart som möjligt efter tingsrättens avgörande, även om den unge överklagar andra delar av domstolens avgörande.

I 3 mom. ingår bestämmelser om att inleda övervakningen utan dröjsmål och om förutsättningarna för detta med hänsyn till domens laga kraft. Övervakningen ska börja verkställas utan dröjsmål så snart domen vunnit laga kraft. Övervakningen ska börja verkställas redan innan domen vunnit laga kraft om två villkor uppfylls: om den dömden skriftligen har samtyckt till att verkställigheten inleds innan domen har vunnit laga kraft och om

han eller hon har nöjt sig med domen till den del den gäller ställande under övervakning. För att unga brottsmisstänkta livssituation ska förbättras krävs det ofta att brotts- och utslagningsspiralen tvärt avbryts. Behandlingen av besvärshandlingarna, som ofta räcker flera månader, gör det härigenom svårt att nå övervakningens syfte. Det är därför nödvändigt att övervakningen kan börja verkställas medan besvärshandlingarna ännu är under behandling. Detta kräver alltså att de unga uttryckligen och skriftligen samtycker till det och att inte övervakningen har överklagats. Då Brottspåföljdsmyndigheten utreder unga misstänkta situationer kan samtalen och framtidsplaneringen leda till att övervakningen i många fall kan börja verkställas redan innan hela domen har vunnit laga kraft.

I 4 mom. föreskrivs om tidpunkten då övervakningen börjar att den övervakningsperiod som avses i 6 kap. 10 § i strafflagen börjar löpa då den dömden har givit sitt samtycke till att övervakningen inleds eller då domen har vunnit laga kraft i fråga om övervakningen. Enligt förslaget ska övervakningen pågå under 1 år och tre månader. Problematiska situationer kan uppkomma kring verkställigheten av övervakningen om den dömden besvärar sig över tingsrättens avgörande och behandlingen av besvären eventuellt drar ut på tiden, eftersom prøvotiden börjar löpa då tingsrätten meddelar eller avkunnar sin dom, medan övervakningsperioden börjar löpa först när domen vunnit laga kraft. Om övervakningsperioden är kort, kan prøvotiden löpa ut innan övervakningen hinner börja. I paragrafen föreskrivs att övervakningstiden löper ut senast då prøvotiden för det villkorliga fängelset upphör.

3 §. Verkställighet av övervakning. Enligt paragrafen sköter Brottspåföljdsverket och Brottspåföljdsmyndigheten verkställigheten av övervakningen. Enligt motsvarande bestämmelse i gällande lag är det Brottspåföljdsverket som ska organisera och leda övervakningen av villkorligt dömda unga förbrytare. De praktiska verkställighetsuppgifterna sköts dock av Kriminalvårdsväsendet. I lagen om förvaltning av straffverkställighet (135/2001) finns bestämmelser om vilka uppgifter myndigheterna på området har. Enligt 3 § ska Brottspåföljdsverket bl.a. granska

och övervaka verkställigheten av straff och som högsta organ verkställa samhällspåföljder och fängelsestraff samt styra och övervaka verkställigheten. I 5 § föreskrivs att Kriminalvårdväsendet bl.a. ska ha hand om verkställigheten av övervakning av unga förbrytare som dömts till villkorligt straff. Organisationen och förvaltningen av straffverkställighet kommer att ändras till följd av reformen som träder i kraft den 1 januari 2010.

Bestämmelser med motsvarande innehåll finns i 7 § i lagen om ungdomsstraff och 2 § i lagen om övervakning av villkorlig frihet.

4 §. Övervakaren och den som bistår övervakaren. Enligt 1 mom. är en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten övervakare. För att övervakningen ska kunna genomföras på lämpligt sätt kan till hans eller hennes hjälp förordnas en person som samtycker till det och som har för uppdraget lämplig utbildning och arbetserfarenhet. En sådan person kallas biträdande övervakare. En biträdande övervakare kan behövas t.ex. i glesbygdsområden. Som lämpliga utbildningsområden anges i lagen områdena för brottspåföljd, socialvård, hälsovård eller pedagogik. I paragrafen anges även ett möjligt undantag från de krav som ställs på biträdande övervakare: av särskilda skäl kan även någon annan förordnas till uppdraget. Ett sådant särskilt skäl kan framför allt komma i fråga när det gäller en person som väl känner den unges situation och är tillräckligt i frågor som gäller straffrättsligt ansvar och i påföljdssystemet och som Brottspåföljdsmyndigheten har ansett vara lämplig för uppdraget. För att övervakningen ska kunna genomföras på lämpligt sätt ska Brottspåföljdsmyndigheten ordna utbildning och handledning för dem som bistår deras tjänstemän i övervakningsuppgifterna. Dessutom ska alla som är involverade i övervakningen ges enhetliga och aktuella anvisningar.

Den möjlighet som föreslås i 1 mom. att förordna någon annan än en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten till övervakningsuppgiften är inte problematisk utifrån 124 § i grundlagen, dvs. kraven som gäller utövning av offentlig makt. Detta därför att, fastän någon annan än en tjänsteman som sköter övervakningsuppgifter är skyldig att till Brottspåföljdsmyndigheten anmäla för-

brytelser som den övervakade gör sig skyldig till, är det alltid Brottspåföljdsmyndigheten som beslutar vilka påföljder förbrytelsen eventuellt ska leda till. Också övervakningen av användningen av berusningsmedel enligt 8 § sköts alltid av en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten. Då riksdagens grundlagsutskott behandlade förslaget till lag om övervakning av villkorlig frihet ansåg den inte att överföringen på någon annan än en tjänsteman av övervakningsuppgifter liknande dem som nu föreslås var problematisk ur grundlagssynpunkt. (GrUU 21/2005 rd).

Enligt 2 mom. ska Brottspåföljdsmyndigheten ingå ett avtal med den biträdande övervakaren om hur uppdraget ska skötas. I avtalet ska åtminstone fastställas vilket slags åtgärder uppdraget omfattar, vilket den biträdande övervakarens ansvar är och vilka hans eller hennes skyldigheter är. Brottspåföljdsmyndigheten beslutar också om arvudet och kostnadsersättningarna som ska betalas den biträdande övervakaren av statens medel. Avtalet skapar inte något tjänsteförhållande eller arbetsavtalsförhållande mellan Brottspåföljdsmyndigheten och den biträdande övervakaren. Arrangemanget innebär uttryckligen att man genom en viss sorts frivilligverksamhet kan utvidga gruppen av personer som behövs för övervakningen av unga brottsmisstänkta till att omfatta sådana som i annan egenskap än myndighet arbetar för att underlätta situationen för unga som råkat i svårigheter.

I 3 mom. finns en bestämmelse om tillämpningen av bestämmelserna om språklagen, straffrättsligt tjänstemannaansvar och skadeståndsansvar på den biträdande övervakaren. Syftet med språklagen är att trygga rätten för var och en att hos myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska. Språket vid behandling av ärenden och i handlingar inom den offentliga förvaltningen samt språkraven för personer som är verksamma i sådana uppgifter bestäms på grundval av myndighetens en- eller tvåspråkighet och uppgiften art. Strafflagens 40 kap. gäller tjänstebrott. I 12 § i kapitlet finns tillämpningsbestämmelser enligt vilka det straffrättsliga tjänsteansvaret når långt utöver en ställning som tjänsteman. För klarhetens skull tas en bestämmelse om saken in också i

lagen om utredning av ungas situation. I fråga om skadestånd hänvisas i bestämmelsen till skadeståndslagen.

En bestämmelse som motsvarar 1 mom. i paragrafen finns i den nu gällande lagstiftningen i 10 § i lagen om unga förbrytare. I 3 § i lagen om övervakning av villkorlig frihet finns bestämmelser med ett innehåll som i det närmaste motsvarar de nu föreslagna bestämmelserna om övervakaren och den person som bistår honom eller henne.

5 §. Övervakningens innehåll och övervakningsplan. Enligt 1 mom. ska i övervakningen ingå sammanträffanden mellan övervakaren och den övervakade. Vid sammanträffandena går den övervakades förhållanden och eventuella förändringar i dem igenom. Syftet med sammanträffandena är att förbättra den övervakades förmåga att leva ett liv utan brott. Till övervakningssammanträffandena eller till övervakningen i övrigt kan även höra uppgifter som främjar de unga förbrytarnas sociala handlingsförmåga eller handlingsprogram som förbättrar deras livsberedskap och förbereder dem för ett liv utan brott. Utöver de uppsatta målen och åtgärderna för att stödja unga förbrytars liv utan brott är kontrollen självfallet också av betydelse i övervakningen: vid de regelbundna sammanträffandena kan övervakaren se i vilken livssituation den övervakade befinner sig och vid behov ge de anvisningar som situationen kräver och ingripa mot t.ex. missbruk av droger eller brott mot de skyldigheter som övervakningen för med sig. I 6 § i lagförslaget bestäms om den övervakades skyldigheter och övervakarens uppgifter.

I 1 mom. sätts vissa gränser upp för övervakningssammanträffandena och uppgifterna och programmen inom ramen för övervakningen. Då grundlagsutskottet (GrUU 21/2005 rd) och lagutskottet (LaUB 9/2005 rd) behandlade propositionen med förslag till lag om övervakning av villkorlig frihet ansåg de att det med hänvisning till den straffrättsliga legalitetsprincip som fastställs i 8 § i grundlagen var nödvändigt att reglera övervakningen mera detaljerat än vad regeringen hade föreslagit. Utifrån detta bestämdes att övervakningssammanträffandena samt uppgifterna och programmen inom ramen för övervakningen sammanlagt får uppgå till

maximalt 12 timmar per månad och att timantalet per månad kan variera under övervakningen enligt förutsättningarna för en adekvat övervakning. Dessa tidsmässiga preciseringar har konstaterats motsvara det praktiska övervakningsarbetets behov och möjligheter. Synpunkter på hur noggrant den övervakades liv ska följas och den övervakades behov avgör hur ofta övervakningssammanträffandena ska ordnas. Utgångspunkten har varit att övervakningssammanträffandena ska ordnas oftare i början av övervakningsperioden än i slutet.

Vid övervakningssammanträffandena behandlas framför allt bakgrundsfaktorerna till och följderna av den övervakades brott. Den övervakade ska också stödjas i sina kontakter med myndigheterna och andra instanser av vikt för organiseringen av den övervakades livssituation och han eller hon ska hänvisas till behövliga stödåtgärder och tjänster. Meningen är alltså att hjälpa den unge till en bättre balans i livet t.ex. genom att hjälpa honom eller henne att ordna upp praktiska saker. Övervakarens uppgift är bl.a. att klargöra frågor, informera, råda och handleda. Övervakningens innehåll bestäms i detalj utgående från den övervakades behov.

I övervakningen av villkorligt fängelse ingår i dag samtal mellan övervakaren och den övervakade om brottet som den övervakade begått. Syftet med samtalen är att försöka kartlägga motiven till och följderna av brottet samt att finna handlingsmodeller och beteendemönster för att undvika brottsituationer. Dessa samtal ska enligt förslaget också framöver utgöra en viktig del av övervakningssammanträffandena. I förekommande fall kan också de handlingsprogram som Brottsförhållningsmyndigheten har till sitt förfogande användas i övervakningen. Som ett led i övervakningen kan de unga åläggas att delta i handlingsprogram som har konstaterats vara lämpliga för dem.

Inom ramen för övervakningen ska den övervakade handledas och stödjas i frågor som gäller exempelvis arbete, boende, utbildning, studier, skötsel av penningaffärer och hobbyer samt i andra frågor av liknande slag som är av betydelse för den övervakades sociala anpassning och strävan efter ett laglydigt liv. Att hänvisa de unga till de stödåtgärder

gärder och tjänster inom social- och hälsovården som de behöver är viktigt. Att bistå de unga i deras kontakter med bl.a. olika myndigheter kan vara av stor betydelse när det gäller att ordna upp de ungas liv. De ungas egen förmåga att sköta sina angelägenheter kan vara bristfällig eller deras tröskel för att agera själva alltför hög. Dessutom är det inte alltid klart vart man ska vända sig i vilket ärende. Ibland kan den övervakade dock åtminstone delvis ha ett färdigt myndighetsnätverk för sina ärenden. I nätverket kan ingå sådana myndigheter som t.ex. arbetskraftsmyndigheterna, missbrukar- och mentalvården, polisen, rättsväsendet, utskökningsmyndigheterna, skolan, bostadsmyndigheterna och Folkpensionsanstalten. Detta nätverk kan utnyttjas under övervakningen.

I påföljdsutredningen för en ung brottsmisstänkt tas även ställning till stöden som tillhandahålls för att förbättra de ungas situation. Det stöd som ges inom ramen för övervakningen ska svara mot alla de behov som den som hänvisats till det kan ha. Också frågan om förhållandet mellan övervakning av villkorligt fängelse och ungdomsstraff hänger samman med detta. Ungdomsstraffet är främst avsett för unga som befinner sig i en brottspiral och som bedöms vara lämpliga att avtjäna ett ungdomsstraff. Till ungdomsstraff ska därför sådana förbrytare dömas som t.ex. är i behov av Brottspåföljdsmyndighetens program för integrering i samhället och som även i övrigt uppfyller förutsättningarna för att bli dömda till ungdomsstraff. När någon dömts till ungdomsstraff står han eller hon i klart närmare kontakt med övervakaren än när det är fråga om övervakning av villkorligt fängelse: då ungdomsstraff verkställs träffas den unge och övervakaren 1–2 gånger i veckan, medan sammanträffandena sker 1–2 gånger i månaden vid övervakning av villkorligt fängelse. I det inbördes förhållandet mellan straffarterna är det fråga om straffsystemets överskådlighet, dvs. att innehållet i övervakningen av villkorligt fängelse och innehållet i ungdomsstraffet tillräckligt klart skiljer sig från varandra.

I regel fastställs tidpunkterna och platserna för övervakningssammanträffandena i en övervakningsplan enligt 2 mom. Planen kan också i detta avseende kompletteras

och ändras. Tidpunkten för enskilda sammanträffanden kan ändras utan att det påverkar övervakningsplanen. Utgångspunkten är att övervakaren bestämmer tidpunkterna för sammanträffandena. Övervakaren ska dock ta hänsyn till de uppgifter han eller hon har om den övervakades tidsanvändning, t.ex. tidtabeller för skolgång eller arbete. Också i övrigt bör den övervakades önskemål om tidpunkterna beaktas i mån av möjlighet. Dessutom ska den övervakade ha möjlighet att träffa övervakaren eller någon annan tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten utöver de fastställda övervakningssammanträffandena.

I 2 mom. föreskrivs att det närmare innehållet i övervakningen framgår av övervakningsplanen som Brottspåföljdsmyndigheten ska uppgöra utan dröjsmål då övervakningen inleds. Övervakningsplanen utgår från den övervakades behov. Meningen med övervakningsplanen är att övervakningen ska kunna genomföras målinriktat. I planen ska anges medlen och spelreglerna för hur målen för övervakningen ska nås. Det är därför viktigt att också den som ska övervakas deltar i utarbetandet av övervakningsplanen. Övervakaren ska uppmuntra den unge att delta. I många fall kan den unges livssituation vara sådan att en strukturerad vilja eller förmåga att göra upp en övervakningsplan saknas, men också i sådana fall ska den som ska övervakas i alla fall ges tillfälle att delta i utarbetandet av planen.

I 2 mom. föreskrivs vidare att övervakaren i den mån det behövs ska samarbeta med myndigheterna i den övervakades hem- eller boendekommun och andra myndigheter och enskilda sammanslutningar och personer då övervakningsplanen görs upp. Trots att den viktigaste källan till den information som behövs som underlag för övervakningsplanen är den person som ska övervakas, behövs även information från myndigheter och andra. I detta skede av verkställigheten av påföljden kan Brottspåföljdsmyndigheten redan ha mycket information. De uppgifter om den unges sociala situation som Brottspåföljdsmyndigheten har fått för påföljdsutredningen kan anses vara av särskilt stor vikt.

I slutet av 2 mom. finns en bestämmelse om möjligheten att vid behov ändra eller

komplettera övervakningsplanen. Detta är nödvändigt, eftersom förhållandena kan förändras eller ny information till grund för övervakningen kan inkomma och påverka övervakningsplanen.

Bestämmelser om övervakningsplanens närmare innehåll kan enligt 13 § i förslaget utfärdas genom förordning av statsrådet. Detta är viktigt, eftersom övervakningens innehåll bör fastställas så exakt som möjligt med hjälp av övervakningsplanen så att innehållet inte, med risk för att de dömdas likställdhet äventyras, beror på om det är en tjänsteman vid Brottsförklaringsmyndigheten eller den som bistår honom eller henne som är övervakare. Dessutom bör övervakningens innehåll göras enhetligt, t.ex. genom gemensamma anvisningar för alla övervakare. Innehållet bör dock vara flexibelt inom ramen för vad lagen kräver och ta hänsyn till den övervakades behov.

I nu gällande författningar finns inga tillräckligt detaljerade bestämmelser om övervakningens innehåll. De få bestämmelser som finns är delvis på förordningsnivå. Situationen kan inte anses acceptabel.

I 5 § i lagen om övervakning av villkorlig frihet finns bestämmelser om övervakningens innehåll liknande dem som nu föreslås bli intagna i lagen om övervakning av villkorligt fängelse.

6 §. Den övervakades skyldigheter. I 1 mom. åläggs den övervakade att infinna sig till övervakningssammanträffanden och andra sammankomster inom ramen för övervakningen samt att även i övrigt stå i kontakt med övervakaren eller den biträdande övervakaren i enlighet med övervakningsplanen. Skyldigheten att infinna sig till övervakningssammanträffandena är den viktigaste av den övervakades skyldigheter. Sammanträffandenas frekvens bygger i huvudsak på övervakningsplanen. Om det behövs kan avsteg göras från övervakningsplanen. När tidpunkterna för sammanträffandena fastställs ska övervakaren eller den biträdande övervakaren beakta den övervakades faktiska möjligheter att komma infinna sig till sammanträffandet.

I 1 mom. förutsätts vidare att den övervakade på övervakarens eller den biträdande övervakarens begäran lämnar honom eller

hennes sina kontaktuppgifter och uppgifter om boende, skolgång, studier, arbete och ekonomisk situation samt andra motsvarande omständigheter som behövs för övervakningen. Den övervakade är också skyldig att anmäla väsentliga förändringar i dessa omständigheter. Dessa uppgifter är av betydelse för övervakningens innehåll: med hjälp av uppgifterna kan övervakaren eller den biträdande övervakaren följa den övervakades omständigheter och eventuella ändringar i dem. Utifrån uppgifterna kan övervakaren eller den biträdande övervakaren sluta sig till om den övervakades förmåga att bära ansvar och agera på ett sätt som accepteras i samhället har kunnat förbättras under övervakningen i enlighet med det mål som satts upp i 5 § 1 mom. Att den övervakade lämnar uppgifterna på eget initiativ är viktigt. Då denna skyldighet påbörjas den övervakade förutsätts det att övervakaren eller den biträdande övervakaren genast i början av övervakningen upplyser den övervakade om den och vilka uppgifter den gäller. Skyldigheten att lämna uppgifter på eget initiativ begränsas dock till att gälla väsentliga förändringar. I den övervakades liv kan många sådana små förändringar inträffa som inte är av betydelse för att övervakningens mål ska kunna nås.

I 2 mom. åläggs den övervakade skyldighet att iaktta övervakarens eller den biträdande övervakarens bestämmelser om att genomföra övervakningen på lämpligt sätt. Dessa bestämmelser kan gälla ordnandet av övervakningssammanträffanden och innehållet i dem samt andra motsvarande omständigheter kring de yttre ramarna för övervakningen. Övervakningssammanträffandena ordnas på grundval av övervakningsplanen, men övervakaren och den biträdande övervakaren har rätt att utfärda enstaka bestämmelser om genomförandet av övervakningen. Övervakaren eller den biträdande övervakaren kan även beordra den övervakade att lämna sådana uppgifter om sina omständigheter som avses i 1 mom.

I 3 mom. finns en bestämmelse om att den övervakade inte får vara påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel vid ett övervakningssammanträffande eller någon annan sammankomst inom ramen för övervakningen. En motsvarande bestämmelse

finns i 7 § 3 mom. i lagen om samhällstjänst och 12 § 2 mom. i lagen om ungdomsstraff. Trots att det finns en tydlig bestämmelse i lagen om att uppträda under inflytande av berusningsmedel är det skäl att skriva in detta förbud även i övervakningsplanen och att också annars lyfta fram det under övervakningens gång. Med andra sammankomster inom ramen för övervakningen avses bl.a. sammanträffanden eller sammankomster enligt handlingsplanen som utgör en del av övervakningen. För att förbudet i 3 mom. mot att uppträda berusad ska kunna övervakas och eventuella misstankar om berusning bevisas, ska den övervakade kunna åläggas att lämna utandnings-, urin- eller salivprov. Bestämmelsen om kontroll av drogpåverkan finns i 8 §.

I 4 mom. föreskrivs att övervakaren eller den biträdande övervakaren upplyser den övervakade om eventuella påföljder av brott mot de skyldigheter som anges i paragrafen. Detta ska ske då övervakningen inleds. Upplysningen ska vara så detaljerad som situationen kräver. Till övervakarens eller den biträdande övervakarens skyldigheter hör enligt 7 § 2 mom. 3 punkten att stödja och vägleda den övervakade. Med hänsyn till detta är övervakaren eller den biträdande övervakaren även skyldig att i mån av möjlighet påverka den övervakade så att eventuella hotande brott mot skyldigheterna inte inträffar. I lagen finns en särskild paragraf (10 §) om brott mot den övervakades skyldigheter. Påföljderna för brott mot skyldigheterna kan, beroende på hur allvarligt brottet är, vara muntlig eller skriftlig anmärkning, hämtning till övervakningssammanträffande (9 §), skriftlig varning eller förlängning av övervakningstiden med högst sex månader.

I den nu gällande lagstiftningen finns det bestämmelser om den övervakades skyldigheter i 11 § i lagen om unga förbrytare. Enligt den ska en övervakad underrätta övervakaren om sin bostad och arbetsplats, på kallelse inställa sig hos honom samt ofördröjligen besvara hans förfrågningar. Den övervakade får inte utan övervakarens samtycke byta bostad eller arbetsplats och han eller hon är skyldig att flytta till en annan bostad eller arbetsplats, då övervakaren finner det av välgående skäl påkallat. Den övervakade ska

även i övrigt iaktta övervakarens råd och anvisningar.

I 6 § i lagen om övervakning av villkorlig frihet finns bestämmelser i huvudsak liknande dem som nu föreslås bli intagna i lagen om övervakning av villkorligt fängelse.

7 §. Övervakarens och den biträdande övervakarens uppgifter. Enligt 1 mom. ska övervakaren och den biträdande övervakaren informera sig om den övervakades förhållanden och skaffa för övervakningen behövliga uppgifter av den övervakade och vid behov även av andra personer och från andra källor. En framgångsrik övervakning kräver självfallet att övervakaren och den biträdande övervakaren sätter sig in i den övervakades förhållanden på lämpligt sätt. Detta innebär inte bara att övervakaren och den biträdande övervakaren ska sätta sig in i uppgifter som de fått av den övervakade själv utan de ska också skaffa lag- och ändamålsenlig information på annat sätt. Uppgifterna ska tolkas och användas av övervakaren och den biträdande övervakaren för att nå övervakningens syften, dvs. för att förbättra den övervakades livskompetens och stödja ett liv utan brott. Vid övervakningssammanträffandena ska övervakaren och den biträdande övervakaren ha tillräckligt med tid för att faktiskt möta den unge övervakade. Övervakaren och den biträdande övervakaren ska likaså se framåt när det gäller övervakningen och planera innehållet i den också med kommande möten för ögonen.

I 1 mom. krävs vidare att övervakaren och den biträdande övervakaren bemöter den övervakade på behörigt sätt och strävar efter att skapa en förtroendefull relation till den övervakade. Övervakningen ska ordnas så att den unge kan gå i skola eller arbeta normalt. Förtroende mellan den övervakade och övervakaren eller den biträdande övervakaren ska byggas upp på samma sätt som i vanligt umgänge människor emellan. Det ovannämnda kravet på att sätta sig in i den övervakades förhållanden och ta god tid på sig vid sammanträffandena är ägnat att skapa förtroende mellan den övervakade och övervakaren eller den biträdande övervakaren. Vid övervakningssammanträffandena tas även känsliga frågor i de ungas liv upp och övervakaren eller den biträdande övervakaren ska därför

kunna uppträda finkänsligt. Också trovärdighet krävs för att förtroende ska uppstå. Då övervakaren eller den biträdande övervakaren samarbetar med andra myndigheter i frågor som gäller de unga, ska de därför agera på avtalat sätt och såvitt möjligt sköta de saker de lovat. Både påföljdssystemet och skötseln av sociala angelägenheter innehåller svåra frågor och övervakaren eller den biträdande övervakaren ska därför försöka förklara dem så klart som möjligt. Detta bidrar till att skapa förtroende.

I 2 mom. finns detaljerade bestämmelser om vilka skyldigheter övervakaren och den biträdande övervakaren har då de sköter sin övervakningsuppgift. Det är fråga om fyra tydliga uppgiftsgrupper. För det första ska övervakaren och den biträdande övervakaren övervaka att den som övervakas iakttar de skyldigheter som åläggs en övervakad i denna lag och de föreskrifter som utfärdats med stöd av 6 §. Den situation där övervakaren och den biträdande övervakaren i första hand kan uppfylla denna skyldighet är övervakningssammanträffandet. Vid ett övervakningssammanträffande kan övervakaren t.ex. märka att den övervakade är påverkad av något berusningsmedel. Utöver vad som kommer fram vid övervakningssammanträffandena kan övervakaren och den biträdande övervakaren också få kännedom om brott mot den övervakades skyldigheter genom uppgifter från en annan myndighet eller någon annan aktör som strävar efter att syftet med övervakningen ska nås. T.ex. socialmyndigheten kan underrätta Brottspåföljdsmyndigheten om att den övervakade har betett sig på ett sätt som strider mot övervakningsskyldigheterna, t.ex. försummat att infinna sig till ett sammanträffande som hade fastställts i övervakningsplanen och som var avsett att utveckla den sociala handlingsförmågan. För det andra förutsätts övervakaren och den biträdande övervakaren stå i kontakt med den övervakades vårdnadshavare, intressebevakare eller någon annan laglig företrädare. Detta kan vara nödvändigt för planeringen eller genomförandet av övervakningen för att övervakningens mål ska kunna nås. Det kan t.ex. vara fråga om att utreda en ungs familjs situation eller att få uppgifter som behövs för att kunna organisera övervak-

ningen. För det tredje förutsätter 2 mom. att övervakaren och den biträdande övervakaren stöder och vägleder den övervakade. Det kan här vara fråga om många olika slag av åtgärder, såsom att sköta praktiska angelägenheter, ge råd om hur den dömda ska gå till väga hos någon myndighet, tänka över den dömdes livssituation, söka alternativa lösningar i en besvärlig situation, lyssna på bekymmer eller uppmuntra t.ex. till skolgång. För det fjärde åläggs övervakaren och den biträdande övervakaren att underrätta Brottspåföljdsmyndigheten om den övervakade har brutit mot skyldigheterna enligt 6 § eller föreskrifter utfärdade med stöd av den. Övervakningsplanen och bestämmelser som utfärdas på grundval av den är verktyg för att främja övervakningens mål. Om den övervakade bryter mot dem måste myndigheterna reagera för att en återgång till övervakningsplanen såvitt möjligt ska kunna ske eller de åtgärder som situationen kräver, i värsta fall en förlängning av övervakningstiden, ska kunna vidtas.

I 3 mom. finns en bestämmelse om den biträdande övervakarens skyldighet att iaktta de föreskrifter som Brottspåföljdsmyndigheten utfärdar för genomförandet av övervakningen och att underrätta Brottspåföljdsmyndigheten om brott mot de förpliktelser som lagen ålägger den övervakade eller de föreskrifter som med stöd av 6 § utfärdats för honom eller henne. Preciseringsen i momentet av skyldigheter som uttryckligen gäller andra övervakare än tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten är nödvändig för att understryka betydelsen av övervakningsuppgifterna. Särskilda bestämmelser om saken gör svaret som verkställighetsuppgiften medför klarare också för personer som inte är i en sådan organisations tjänst som svarar för verkställigheten.

Avsikten med 4 mom. är att säkerställa att övervakaren eller den biträdande övervakaren inte agerar så att deras åtgärder orsakar den övervakade eller hans eller hennes anhöriga onödiga olägenheter. Kravet i momentet är nära förbundet med det krav på sakligt bemötande av den övervakade som föreslås i 1 mom. Övervakaren och den biträdande övervakaren ska beakta detta krav i all sin verksamhet, eftersom i planeringen och ge-

nomförandet av övervakningen ju ingår exempelvis många kontakter med offentliga och privata aktörer i den övervakades livsmiljö. I bestämmelsen förutsätts att orsakandet av onödiga olägenheter undviks. Övervakning av villkorligt fängelse är en straffrättslig påföljd och till följd av sakens natur krävs det i många fall under verkställigheten av den att det framhålls att det är fråga om att ordna saker som hänger samman med brott. I sådana situationer kan övervakaren och den biträdande övervakaren t.ex. bli tvungna att lägga fram uppgifter som måste anses ofördelaktiga. Det är dock då inte fråga om onödigt utan om nödvändigt orsakande av olägenhet. I dessa sammanhang krävs det dock att övervakaren och den biträdande övervakaren visar särskild försiktighet och finkänslighet för att den övervakade eller hans anhöriga inte ska bli otillbörligt stämplade.

I nu gällande lagstiftning finns det bestämmelser om övervakarens uppgifter i 6 och 7 § i förordningen om unga förbrytare. Övervakarens viktigaste uppgifter är att sätta sig in i den övervakades situation och att bemöta honom eller henne på ett sakligt sätt.

I 7 § i lagen om övervakning av villkorlig frihet finns bestämmelser om övervakarens uppgifter liknande dem som nu föreslås bli inskrivna i lagen om övervakning av villkorligt fängelse.

8 §. Kontroll av drogpåverkan. I paragrafen föreskrivs om misstanke som uppstår vid ett övervakningssammanträffande eller någon annan sammankomst för att förverkliga övervakningens syfte om att den övervakade använt berusningsmedel. I 6 § 3 mom. i lagförslaget förbjuds den övervakade att uppträda påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel vid ovannämnda sammanträffanden eller sammankomster. I 1 mom. i paragrafen föreskrivs att om det av yttre kännetecken att döma är sannolikt att den övervakade under ett sammanträffande med övervakaren eller en annan sammankomst inom ramen för övervakningen är påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel, skall övervakaren eller någon annan tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten eller den biträdande övervakaren anteckna observationerna om berusningstillståndet.

Genom en förordning av statsrådet kan närmare bestämmelser utfärdas om hur observationerna om berusningstillståndet kan antecknas, t.ex. att en för ändamålet framtagen och fastställd blankett ska användas. Likaså kan i förordningen föreskrivas att ett vittne ska vara närvarande då berusningstillståndet konstateras och antecknas.

Typiska yttre kännetecken på berusningstillstånd är onormal blick, osäkra rörelser, otydligt tal och lukt av alkohol. Utgångspunkten är att den tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som är övervakare ska göra och anteckna observationerna. Om han eller hon är förhindrad, kan observationerna antecknas av någon annan tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten. Expert- och ansvarskravet när det gäller konstaterande av berusningstillstånd förutsätter att det uttryckligen är en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som gör och antecknar observationerna.

Enligt 4 § 1 mom. i lagförslaget kan en person som givit sitt samtycke till saken förordnas att bistå den tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som fungerar som övervakare, dvs. förordnas till biträdande övervakare. Under övervakningen uppkommer oundvikligen också sådana situationer där den biträdande övervakaren gör observationer om misstänkt berusning utan möjlighet att få en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten till platsen. I dessa situationer ska den biträdande övervakaren göra observationer om berusningstillståndet och underrätta Brottspåföljdsmyndigheten om dem. Den biträdande övervakaren är ju med stöd av 7 § 2 mom. i lagförslaget skyldig att se till att den övervakade iakttar sina förpliktelser. När den tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som antecknar observationerna har fått underrättelsen ska han eller hon kontrollera att den biträdande övervakarens observationer stämmer t.ex. genom att höra den övervakade. Samma förfarande följs om den ansvariga personen vid en sammankomst i syfte att nå målen för övervakningen märker och underrättar Brottspåföljdsmyndigheten om sina misstankar om att en ung person som står under övervakning i samband med villkorligt fängelse är berusad.

I 2 mom. i paragrafen ingår en möjlighet att förplikta en övervakad att lämna utandnings-, urin- eller salivprov. Utandningsprovet är ett prov med alkometer som tas av en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten. Urin- och salivprovet är s.k. snabbtester. I praktiken är salivprovet primärt. Ett positivt snabbtestresultat ska bekräftas i ett laboratorium som uppfyller de kvalitetskrav som i 3 § i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester (215/2005) ställs på laboratorier som utför sådana tester. Urinprov kan tas och analyseras i offentliga och privata laboratorier. Också fångelserna kan komma i fråga som provtagningsplats. Även negativa snabbtestresultat ska bekräftas i ett laboratorium, om det finns grundat skäl att misstanke berusning. Testerna kan även visa att den övervakade har använt läkemedel som ordinerats honom eller henne. Ett särskilt problem är att det inte på basis av narkotikatester nödvändigtvis är möjligt att fastställa tidpunkten då narkotikan använts. För övervakningen av villkorligt fängelse är det väsentliga dock att övervakaren, efter ett testresultat som visar att narkotika har använts, kan uppmantra den unge att upphöra med användningen och hänvisa honom eller henne till missbrukarvård.

En övervakad kan inte tvingas att lämna utandnings-, urin- eller salivprov. Om berusningen av yttre tecken att döma är uppenbar, behöver prov inte tas, om inte den övervakade kräver det. På en övervakad som utan giltigt skäl vägrar att lämna utandnings-, urin- eller salivprov kan det bestämmas att blodprov ska tas. Vägran att lämna prov kan tillsammans med övriga observationer om berusning påverka helhetsbedömningen av berusningstillståndet.

Att konstatera en ung persons berusning och användning av berusningsmedel och att reagera på det är ett sätt att ingripa i den unges situation. En övervakad kan hänvisas till missbrukarvård. Konstaterad användning av berusningsmedel kan leda till påföljder enligt den föreslagna 10 §.

Enligt 20 § 1 mom. i lagen om behandling av personuppgifter vid verkställighet av straff (422/2002) har en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som sköter uppdrag i samband med verkställighet av sam-

hållspåföljder utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att av statliga och kommunala myndigheter erhålla för skötseln av sina uppdrag nödvändiga uppgifter om en persons rusmedelsbruk.

I nu gällande författningar om unga förbrytare finns inga bestämmelser om konstaterande av misstänkt berusningstillstånd. Där finns inte heller något uttryckligt förbud mot berusningstillstånd.

I 8 § i lagen om övervakning av villkorlig frihet finns i huvudsak likadana bestämmelser om användning av berusningsmedel som de som nu föreslås i lagen om övervakning av villkorligt fängelse, dock så att de inte innehåller någon förpliktelse att lämna utandnings-, urin- och salivprov.

9 §. Hämtning till övervakningssammanträffande. I paragrafen finns bestämmelser om förfarandet i situationer där den övervakade försummar att infinna sig till ett övervakningssammanträffande. Enligt 1 mom. kan hämtning till övervakningssammanträffande tillämpas om den övervakade utan någon godtagbar orsak som övervakaren eller den övervakade känner till låter bli att infinna sig till ett övervakningssammanträffande och det är sannolikt att han eller hon försöker undvika övervakningssammanträffandet.

Det är ytterst viktigt för genomförandet av övervakningen att övervakningssammanträffandena äger rum och förlöper på behörigt sätt. Därför måste det finnas en fungerande sanktion som säkerställer att övervakningssammanträffandena sker. Försummelse av övervakningssammanträffandena omintetgör syftet med övervakningen. Möjligheten att hämta den övervakade till ett sammanträffande gäller följande övervakningssammanträffande, eftersom det sammanträffande som var för handen redan hade misslyckats till följd av den övervakades frånvaro.

En övervakad kan självfallet ha ett godtagbart skäl till att inte infinna sig till ett sammanträffande. Övervakaren eller den biträdande övervakaren måste avgöra om skälet kan godtas. Något särskilt vägande skäl för frånvaron, t.ex. något skäl som kan jämföras med laga förfall, krävs inte. Skälet ska vara sådant att den övervakade på grund av det inte skäligen kan förutsättas infinna sig till övervakningssammanträffandet. Ett så-

dant skäl kan t.ex. vara en anhörigs insjuknande, arbetsintervju, närvaroplikt som gäller arbete eller studier eller något annan liknande skäl som inte kunde ha beaktats då tidpunkten för övervakningssammanträffandet bestämdes. När den övervakade får kännedom om skälet, ska han eller hon så fort som möjligt underrätta övervakaren eller den biträdande övervakaren om det. I bestämmelsen ingår utöver faktisk frånvaro en ytterligare förutsättning som har att göra med den övervakades motiv, dvs. den övervakades sannolika strävan att undvika övervakningssammanträffandet. Att så kan vara fallet står sannolikt klart för övervakaren eller den biträdande övervakaren utifrån den övervakades beteende vid tidigare övervakningssammanträffanden.

Frågan om att hämta den övervakade till följande övervakningssammanträffande är alltid en avvägningsfråga. I samband med den första försummelsen kan t.ex. en anmärkning enligt 10 § 1 mom. tillgripas i stället för hämtning. Att använda hämtning redan i samband med den första försummelsen kan var befogat exempelvis då den dömde redan tidigare låtit förstå att han förhåller sig likgiltig eller negativ till att uppfylla de skyldigheter som följer med övervakningen.

Hämtning ska inte tillgripas i situationer där övervakaren eller den biträdande övervakaren inte är på det klara med om den övervakade har ett godtagbart skäl att vara inte infinna sig till övervakningssammanträffandet eller inte.

Om den övervakade låter bli att infinna sig till ett övervakningssammanträffande utan något godtagbart skäl som övervakaren eller den biträdande övervakaren känner till, ska övervakaren eller den biträdande övervakaren bestämma tid för ett nytt sammanträffande dit den övervakade hämtas. Den övervakade tillfrågas inte om tiden är lämplig och underrättas inte heller om den, så att han eller hon inte har möjlighet att undgå hämtningen. När övervakaren eller den biträdande övervakaren bestämmer tidpunkten ska de dock ta hänsyn till vad de vet om den övervakades tidsanvändning, t.ex. arbetstider och skoldagar. Hämtningen ska ske vid en sådan tidpunkt som orsakar så lite olägenhet som möjligt för den övervakade. Om hämtningen

misslyckas kan ett nytt försök göras för ett nytt sammanträffande fastställt av övervakaren eller den biträdande övervakaren. Hämtning kan tillgripas så många gånger under övervakningen som situationen kräver.

Om det är fråga om att en övervakad uteblir från ett övervakningssammanträffande och det är någon annan än en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som är övervakare, ska denna person underrätta Brottspåföljdsmyndigheten om saken. Därefter kan Brottspåföljdsmyndigheten begära hämtning efter att först ha försäkrat sig om att grund för hämtning föreligger.

Enligt sista meningen i 1 mom. ska polisen lämna handräckning för att genomföra en hämtning om inte hämtningen ska anses klart olämplig. Bestämmelser om handräckning av polisen finns i 40 § i polislagen (493/1995). Polisen skall på begäran lämna andra myndigheter handräckning om så bestäms särskilt. En hämtning och därmed eventuellt sammanhängande tagande i förvar innebär ett kraftigt ingrepp i den hämtade personens frihet. Det är alltså fråga om en tvångsåtgärd som en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten inte är behörig att vidta. Begäran om hämtning ska lämnas till polisinspektionen på den övervakades bonings- eller vistelseort.

Den polisman som beslutar om hämtningen har prövningsrätt när det gäller att efterkomma begäran om hämtning. Polisen kan känna till en omständighet som gör att det inte är ändamålsenligt att vidta åtgärder för hämtning. Så är t.ex. fallet om den övervakades vistelseort är okänd. Det kan också under hämtningen framkomma en orsak till att det inte är skäl att fortsätta hämtningen. En sådan situation föreligger t.ex. om den övervakade är så kraftigt berusad eller annars i ett så förvirrat tillstånd att övervakningssammanträffandet inte kan lyckas. Polisen ska meddela Brottspåföljdsmyndigheten om hämtningen inte företas eller om den inte slutförs. I fråga om de praktiska möjligheterna att genomföra en hämtning gäller också bestämmelsen i 3 § i polislagen om polisens skyldighet att när förhållandena kräver det ställa uppgifterna i angelägenhetsordning.

Enligt 2 mom. beslutar en anhållningsberättigad polisman om hämtning på begäran

av Brottspåföljdsmyndigheten. Begäran om hämtning framställs av Brottspåföljdsmyndigheten också i de fall där någon annan än en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten är övervakare. Övervakaren ska då förelägga saken för Brottspåföljdsmyndigheten. En hämtning är en tvångsåtgärd, vilket innebär att redan för att framställa en begäran om hämtning krävs det sådan sakkunskap och erfarenhet som en enskild övervakare inte kan antas ha. Det föreslagna förfarandet där behovet av hämtning bedöms och begäran framställs av en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten med insikter i motsvarande situationer är ägnat att bevara hämningspraxis enhetlig.

Beslut om hämtning fattas alltså av en anhållningsberättigad polisman. I 1 kap. 6 § i tvångsmedelslagen finns bestämmelser om anhållningsberättigade tjänstemän. Det är fråga om tjänstemän inom polisbefälet. I praktiken beslutar någon av kommissarierna som anges i 1 punkten i paragrafen om hämtningen. Innan beslutet fattas ska det kontrolleras att begäran om hämtning innehåller alla uppgifter som behövs som grund för beslutet och att den som framställer begäran har rätt att göra det. Redan då begäran framställs kan den tjänsteman som beslutar om hämtning påpeka sådana omständigheter som kan leda till att begäran inte uppfylls. Brottspåföljdsmyndigheten kan då återta sin begäran eller komplettera den.

Paragrafens 2 mom. gör det möjligt att den övervakade som har förordnats bli hämtad får gripas och tas i förvar högst sex timmar före det övervakningssammanträffande som avses i 1 mom. Det kan vara nödvändigt antingen med tanke på polisens resursanvändning eller ett lyckat genomförande av hämtningen att i god tid gripa och ta i förvar den person som ska hämtas. Med hänsyn till den övervakades låga ålder kan han eller hon inte hållas gripen och i förvar under en lång tid. Inte ens de sex timmar som föreslås i propositionen bör utnyttjas till fullo, om inte genomförandet av hämtningen kräver det. Rätten att gripa innebär även att polismannen i samband med hämtningen har rätt att företa sådan husrannsakan som avses i 13 § 1 mom. i polislagen. Husrannsakan kan t.ex. företas i den övervakades hem.

I 2 mom. krävs vidare att hämtningen utförs så att den övervakade inte blir föremål för onödigt uppmärksamhet. Denna förpliktelse accentueras då hämtningen sker på något annat ställe än i den övervakades hem. Hämtningen kan t.ex. utföras av en civilklädd polis.

Den övervakade får enligt 2 mom. inte heller hållas gripen eller i förvar längre än hämtningen till övervakningssammanträffandet kräver. Efter sammanträffandet ska den övervakade släppas fri.

I 6 § 4 mom. i lagpropositionen förutsätts att den övervakade i början av övervakningen blir upplyst om vilka påföljder brott mot skyldigheterna enligt 6 § kan leda till. Bl.a. ska det klart framgå att försummelse av ett övervakningssammanträffande kan leda till hämtning. För att hämtningen ska fungera som effektivt hot så att övervakningssammanträffandena kan genomföras och hämtning användas korrekt krävs det att den övervakade känner till hotet. Övervakaren ska upplysa den övervakade om möjligheten att tillgripa hämtning redan före det första övervakningssammanträffandet. Det kan vara skäl att påminna den övervakade om saken också under övervakningen, isynnerhet om den övervakade genom sitt uppförande ger vid handen att han eller hon inte förhåller sig tillräckligt allvarlig till de skyldigheter övervakningen medför.

I justitieministeriets gällande beslut angående unga förbrytare finns en bestämmelse om efterlysning av unga förbrytare bl.a. då de underlåter att infinna sig hos övervakaren, fastän övervakaren har kallat dem till sig.

I 9 § i lagen om övervakning av villkorlig frigivning finns i stort sett samma bestämmelser om hämtning till övervakningssammanträffande som de som nu föreslås i lagen om övervakning av villkorligt fängelse.

10 §. *Brott mot den övervakades skyldigheter.* I paragrafen finns bestämmelser om vad som ska göras om den övervakade bryter de skyldigheter som ålagts honom eller henne inom ramen för övervakningen. I 1 mom. bestäms att om den övervakade utan godtagbart skäl försummar att iakttä en skyldighet enligt 6 § eller bryter mot en föreskrift som utfärdats med stöd av den ska Brottspåföljdsmyndigheten ge den övervakade en muntlig an-

märkning. Om brottet mot skyldigheterna är av väsentligt slag, ska en skriftlig anmärkning utfärdas. Brottet är väsentligt t.ex. om det sker upprepade gånger. Skriftliga anmärkningar får dock inte ges om det beslutas att hämtning enligt 9 § skall ske på grund av försummelsen eller brottet. Om det finns en godtagbar orsak till försummelsen eller brottet, är det inte fråga om brott mot skyldigheterna. Vad som är en godtagbar orsak och hur orsaken ska meddelas har behandlats ovan i motiveringen till 9 §. När brottet mot skyldigheterna och påföljden för det övervägs ska den övervakades situation vägas in i sin helhet liksom också försummelsens avsiktlighet.

Om den övervakade inte bättrar sig trots hämtning eller anmärkning ska enligt 2 mom. Brottspåföljdsmyndigheten tilldela honom eller henne en skriftlig varning. En muntlig eller skriftlig anmärkning och en skriftlig varning kan ges av den tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som är övervakare eller av tjänstemannens chef, t.ex. chefen för distriktsbyrån. För att övervakningen ska lyckas i fortsättningen krävs det att ingripanden alltid görs i försummelserna och att det sker utan dröjsmål.

Paragrafens 3–5 mom. gäller situationer där den övervakade upprepade gånger försummar övervakningssammanträffanden eller grovt bryter mot förbudet i 6 § 3 mom. mot att uppträda berusat vid dem. Med grovt brott mot förbudet att uppträda berusat avses att den övervakade upprepade gånger infinner sig till övervakningssammanträffandena i berusat tillstånd eller att han eller hon infinner sig till dem i mycket kraftigt berusat tillstånd. Brottspåföljdsmyndigheten ska då underrätta åklagaren om saken, om det inte är uppenbart onödigt ur övervakningens synpunkt. Om det t.ex. är möjligt att göra slut på brotten mot villkoren för övervakningen genom att effektivisera de stödåtgärder som vidtas inom ramen för övervakningen, underrättas åklagaren inte. Om åklagaren har underrättats och han eller hon bedömer att övervakningen ska förlängas på grund av det förfarande som avses i 3 mom. ska åklagaren utan dröjsmål framställa ett yrkande om detta till den domstol som i första instans har dömt personen i fråga till villkorligt fängelse förordat med övervakning eller inom vars dom-

krets den övervakade bor eller stadigvarande vistas. Om domstolen konstaterar att den övervakade har förfarit på ett sådant sätt som avses i 3 mom. och om det med hänsyn till den övervakades person och orsakerna till överträdelsen bedömt som en helhet finns särskilda skäl kan domstolen bestämma att övervakningsperioden ska förlängas med högst sex månader. En förlängning av övervakningstiden kan alltså komma i fråga om den övervakade trots anmärkning, hämtning eller skriftlig varning fortfarande inte infinner sig till övervakningssammanträffandena eller kommer dit i berusat tillstånd. Övervakningen är till sin natur både stödjande och kontrollerande. I vilket fall som helst inskränker övervakningen den övervakades frihet, eftersom han eller hon i och med övervakningen har ålagts skyldigheter, framför allt skyldigheten att infinna sig till övervakningssammanträffandena. Det måste därför finnas vägande skäl för att förlänga övervakningstiden. De skäl som föreslås bli lagstadgade kan anses vara vägande, eftersom de klart visar att det inte annars går att förverkliga övervakningens syften. Försummelsen att iakttä skyldigheterna berättar om svårigheterna i den övervakades livssituation. Behovet av både kontroll och stödåtgärder är under dessa omständigheter uppenbart.

Enligt 6 mom. ska den övervakade ges tillfälle att bli hörd innan anmärkning eller varning ges eller åklagaren underrättas. Detta är nödvändigt inte bara för att trygga den övervakades rättssäkerhet utan också för att resten av övervakningen ska kunna vara baserad på så korrekta uppgifter som möjligt och på ett förtroendefullt förhållande mellan övervakaren och den övervakade.

Närmare bestämmelser om utredning av brott mot skyldigheter som ålagts den övervakade kan enligt 13 § i lagförslaget utfärdas genom förordning av statsrådet. I förordningen kan t.ex. föreskrivas att utredningen ska göras skriftligen och att den övervakade ska ges tillfälle att bli hörd under utredningen.

I gällande lagstiftning finns inga bestämmelser om följderna av att en övervakad försummar sina skyldigheter. Detta har ansetts vara ett stort problem i det praktiska övervakningsarbetet. Ett informellt samtal har inte ansetts vara en tillräcklig konsekvens i

alla sådana fall där brott mot skyldigheterna har inträffat. I praktiken har försummelser av skyldigheterna lett till att kontakt har tagits med den övervakade och en muntlig anmärkning givits. I fall som gällt övervakade under 18 år har ibland också möjligheten att kontakta de ungas föräldrar för att hindra försummelser lyfts fram.

11 §. Avslutande av övervakning. Enligt paragrafen kan Brottspåföljdsmyndigheten på framställning av övervakaren avsluta övervakningen om två villkor uppfylls. För det första krävs det att övervakningen har varat minst sex månader. För det andra krävs det att det har blivit uppenbart att fortsatt övervakning inte är nödvändig. Övervakningen är onödig t.ex. då det till följd av den övervakades goda uppförande eller förbättrade levnadsförhållanden är klart att någon övervakning inte längre behövs för att nå övervakningens syften.

12 §. Resekostnader. I paragrafen finns bestämmelser om ersättning av sådana resekostnader för den övervakade som krävs för genomförandet av övervakningen. Brottspåföljdsmyndigheten ersätter skäligen kostnader för den övervakades resor till övervaknings-sammanträffanden och andra sammankomster som behövs för att genomföra övervakningen. Det är främst fråga om kostnader för den övervakades resor till övervaknings-sammanträffanden. Andra för övervakningen nödvändiga sammankomster som ger upphov till resekostnader som det kan vara lämpligt att ersätta är t.ex. sammanträffanden inom ramen för handlingsprogram som främjar den övervakades sociala anpassning eller liv utan brott.

I nu gällande bestämmelser om övervakning ingår inga föreskrifter om den övervakades rätt att få ersättning för sina resekostnader. Det kan betraktas som en klar brist, eftersom det är fråga om kostnader som en direkt följd av verkställigheten av ett straff. Det kan inte anses skäligt att de ska betalas av den övervakade. Långa avstånd kan ge upphov till avsevärda resekostnader för den övervakade. För att trygga verkställigheten av straffet och undvika onödiga hämtningar är det därför nödvändigt att Brottspåföljdsmyndigheten betalar ersättning för skäligen resekostnader. Vid verkställighet av sam-

hällstjänst, ungdomsstraff och övervakning av villkorlig frihet har den dömda rätt till ersättning för skäligen resekostnader.

Kostnadernas skälighet gäller utom deras belopp också deras nödvändighet. Det billigast möjliga fortskaffningsmedlet ska användas för resorna, dvs. i regel kollektivtrafikens fortskaffningsmedel. I förekommande fall kan ersättningen betalas ut i förskott. Brottspåföljdsmyndigheten, i praktiken uppenbarligen övervakaren, beslutar om villkoren för ersättning uppfylls.

Om omständigheter i samband med betalning av resekostnader kan närmare bestämmelser utfärdas genom förordning av statsrådet.

13 §. Närmare bestämmelser. Paragrafen innehåller statsrådets behörighet att utfärda förordning. Genom förordning av statsrådet kan närmare bestämmelser utfärdas om förfarandet vid förordnande av en övervakare, uppsättande och behandling av handlingar i anslutning till övervakningen, övervakningsplaner, konstaterande och anteckning av misstänkt berusningstillstånd hos den övervakade, utredning av brott mot den övervakades skyldigheter, godkännande av uppgifter och program inom ramen för övervakningen samt ersättning av den övervakades resekostnader.

14 §. Ikraftträdande. Lagen föreslås träda i kraft i den 1 april 2010. I 2 mom. finns en övergångsbestämmelse enligt vilken lagen tillämpas på övervakning av villkorligt fängelse som dömts ut efter att lagen trätt i kraft. Med stöd av 3 mom. kan åtgärder som verkställigheten av lagen kräver vidtas innan den träder i kraft. Förberedande åtgärder behöver vidtas på förhand, eftersom den föreslagna regleringen av övervakningen av villkorligt fängelse avviker väsentligt från nuvarande reglering.

1.3 Strafflag

Strafflagens 6 kap. gäller bestämmande av straff. I 10 § ingår bestämmelser om tilläggsföljder i samband med villkorligt fängelse. I 2 mom. finns en bestämmelse om att den som inte hade fyllt 21 år när han eller hon begick ett brott kan dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning under en

prövotid, om detta ska anses motiverat för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället och för att förhindra återfall i brott. 1 2 b kap. 3 § 1 mom. i strafflagen föreskrivs att när villkorligt fängelse döms ut, skjuts verkställigheten av straffet upp för en prövotid. Prövotiden är minst ett och högst tre år. Prövotiden börjar löpa från det att domen avkunnas eller meddelas.

Syftet med övervakning av villkorligt fängelse är att stödja den övervakade för att främja hans eller hennes möjligheter att anpassa sig att förhindra återfall i brott. En så lydande bestämmelse finns i gällande lagstiftning. I förslaget till lag om övervakning av villkorligt fängelse i denna proposition preciseras syftet med övervakningen ytterligare och betonas tydligare stödjandet av den unge förbrytaren. I övervakningen förenas de viktigaste elementen av påföljden: å ena sidan stödet till den övervakade och å andra sidan kontrollen av den övervakades liv i den utsträckning som ansetts nödvändig.

När det gäller att förbättra unga förbrytars livskompetens och få dem att anamma ett liv utan brott är det av avgörande betydelse att finna den rätta tidpunkten för ingripanden och stödåtgärder. Vid behandlingen av brottmål som gäller unga personer är det mycket viktigt att myndigheterna reagerar på brottet så fort som möjligt. Samma positiva effekt uppnås då verkställigheten av eventuella påföljder inleds utan onödiga dröjsmål. Vid övervakningen av villkorligt fängelse är effekterna av både stöd- och kontrollåtgärderna störst i början av övervakningen. De är ett klart budskap till de unga att ingripanden har gjorts i situationen och att de själva kan påverka hur deras angelägenheter ordnas. Om de åtgärder som genomförs och inleds i början av övervakningen leder till ett positivt resultat, ändras övervakningen från att direkt påverka till att snarare observera situationen. Av dessa skäl vore det befogat att både med tanke på övervakningens syfte och övervakarnas resurser att övervakningstiden begränsas till ett år och tre månader.

Såsom i motiveringen till 2 § 4 mom. i förslaget till lag om övervakning av villkorligt fängelse framhölls kan det uppkomma problematiska situationer för verkställigheten av övervakningen om den dömde överklagar

tingsrättens beslut och behandlingen av bevärsärendet drar ut på tiden. Prövotiden vid villkorligt fängelse börjar löpa då tingsrätten meddelar eller avkunnar sitt beslut, men övervakningstiden börjar löpa först när domen vunnit laga kraft. Det är då möjligt att prövotiden hinner löpa ut innan övervakningen hinner börja. Enligt Kriminalvårdväsendets bedömningar är just 1 år och 3 månader en lämplig längd på övervakningstiden.

I slutet av mom. införs en hänvisning som ökar lagstiftningens informativitet. Enligt hänvisningen ingår bestämmelser om verkställighet av övervakningen i den lag om övervakning av villkorligt fängelse som ska utfärdas.

1.4 Lag om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål

I 11 § 1 mom. och 12 § 1 mom. i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål hänvisas i fråga om åtgärder som gäller villkorligt dömda till lagen av den 31 maj 1940 om unga förbrytare. I hänvisningarna ändras namnet på lagen till det nu föreslagna lagen om övervakning av villkorligt fängelse. Dessutom ändras paragrafhänvisningen i 12 § 1 mom. till 11 § i lagen om övervakning av villkorligt fängelse.

2 Närmare bestämmelser och föreskrifter

I den föreslagna lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation skrivs in ett bemyndigande för Brottspåföljdsverket att utfärda närmare föreskrifter om innehållet i och utarbetandet av en påföljdsutredning.

I den föreslagna lagen om övervakning av villkorligt fängelse finns en paragraf som innehåller bemyndigande att utfärda förordningar. Med stöd av den kan närmare bestämmelser om frågor i anslutning till förordnande av övervakare, handlingar som gäller övervakningen, övervakningsplanen, konstaterande av misstänkt berusning hos den övervakade, utredning av brott mot den övervakades skyldigheter samt ersättning av

den övervakades resekostnader utfärdas genom förordning av statsrådet.

3 Ikraftträdande

Till propositionen hänför sig det anslag för socialutredningar som anvisas kommunerna från 2010. De föreslagna lagarna innehåller bestämmelser om myndigheterna inom brottspåföljdsområdet. Området kommer att omorganiseras 2010 och namnen på myndigheterna kommer sannolikt då att ändras. Då datum för när lagen ska träda i kraft fastställs, bör personalens utbildningsbehov till följd av lagen beaktas. På dessa grunder föreslås att lagarna ska träda i kraft den 1 april 2010.

4 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Syftet med reformen är att utfärda bestämmelser som motsvarar dagens krav om utredning av unga brottsmisstänkta situation och övervakning av unga som dömts till villkorligt fängelse. Förslaget utgår från att det finns grunder för den speciella särbehandling av unga som föreslås utan att det är fråga om åldersdiskriminering. Det främsta syftet med

förslaget är att undvika att unga diskrimineras. Lagförslaget torde kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag**om utredning av unga brottsmisstänkta situation**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på utredning av situationen för en ung person som misstänks för ett brott som han eller hon har begått som 15 – 20 åring. Syftet med utredningen är att inför åtalsprövning, bestämmande av påföljd och verkställighet av påföljd kartlägga den unga personens sociala situation och orsakerna till att han eller hon begick brottet samt bedöma risken för att den unga personen gör sig skyldig till nya brott och möjligheterna att stödja honom eller henne i att leva ett brottsfritt liv.

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *ung brottsmisstänkt* en person som misstänks ha gjort sig skyldig till ett brott som 15–20-åring,

2) *ung persons brott* ett brott som misstänks eller som har konstaterats ha begåtts av en person som vid tidpunkten för brottet var 15–20 år gammal,

3) *påföljdsutredning* en bedömning som görs för åtalsprövning, bestämmande av påföljd och verkställighet av påföljd för en ung brottsmisstänkt,

4) *socialmyndigheten* ett kommunalt kollegialt organ enligt 6 § 1 mom. i socialvårdslagen (710/1982).

3 §

Förundersökningsmyndighetens anmälan av brott som begåtts av en ung person

Förundersökningsmyndigheten ska inom 14 dygn efter det att en ung person registrerats som ung brottsmisstänkt i förundersökningsmyndighetens datasystem anmäla den unga personens brott till åklagaren, socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten. Anmälan behöver dock inte göras, om

1) förundersökningen har avslutats utan att ärendet överlämnats till åklagaren för prövning, eller

2) brottet begicks när den misstänkte var 18–20 år och strafforder- eller ordningsbotsförfarande tillämpas på ärendet.

4 §

Åklagarens begäran

När åklagaren fått kännedom om en ungs persons brott ska åklagaren inom 14 dygn be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning, om ett strängare straff än böter är att vänta för brottet.

5 §

Sammanställning av påföljdsutredning

Brottspåföljdsmyndigheten svarar för sammanställningen av en påföljdsutredning.

Brottspåföljdsmyndigheten ska inom 30 dagar från åklagarens begäran utifrån tillgängliga uppgifter göra en bedömning av hur en ung brottsmisstänkts sociala anpassning kan främjas och återfall i brott hindras genom valet av påföljd och verkställandet av påföljden. Brottspåföljdsmyndigheten ska skaffa de uppgifter om den misstänktes sociala situation som behövs för påföljdsutredningen från socialmyndigheten och andra myndigheter samt privata sammanslutningar och personer.

Utifrån sin bedömning ska Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en skriftlig påföljdsutredning som även innehåller väsentlig information om den unge brottsmisstänktes sociala situation. Den utredning av eller det utlåtande som åklagaren begärt om dömande till eventuell samhällspåföljd ska ingå i påföljdsutredningen.

Om en ung person misstänks ha begått brott både före och efter att ha uppnått 21 års ålder, ska en påföljdsutredning göras. En påföljdsutredning görs dock inte, om merparten av de brott som undersöks eller huvudbrottet har begåtts efter att den brottsmisstänkte har fyllt 21 år eller om det med hänsyn till den unges hälsostillstånd är uppenbart onödigt att göra en påföljdsutredning.

6 §

Tjänsteman som sammanställer påföljdsutredningen och person som bistår honom eller henne

Påföljdsutredningen sammanställs av en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten. Om beredningen av påföljdsutredningen kräver det, kan en person som samtycker till uppdraget och som har en för uppdraget lämplig utbildning och arbetserfarenhet förordnas att bistå tjänstemannen. Av särskilda skäl kan även någon annan lämplig person förordnas till uppdraget.

Brottspåföljdsmyndigheten ingår ett avtal med den som förordnas att bistå tjänstemannen vid Brottspåföljdsmyndigheten i skötseln av uppdraget samt beslutar om arvode och kostnadsersättning som ska betalas honom eller henne av statens medel. Avtalet ger inte upphov till ett tjänsteförhållande eller arbetsavtalsförhållande mellan Brottspåföljdsmyndigheten och den som bistår tjänstemannen vid Brottspåföljdsmyndigheten.

På den som bistår tjänstemannen vid Brottspåföljdsmyndigheten tillämpas språklagen (423/2003) och bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar. Bestämmelser om skadeståndsansvar finns i skadeståndslagen (412/1974).

7 §

Hörande

I samband med utredningen av en ung brottsmisstänkts situation ska Brottspåföljdsmyndigheten ge den brottsmisstänkte tillfälle att bli hörd. Påföljdsutredningen kan dock göras utan att den unge hörs, om hörandet är uppenbart onödigt eller om han eller hon har vägrat bli hörd eller inte påträffats. I fråga om en misstänkt som är yngre än 18 år ska också vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare eller annan person som svarar för den misstänktes vård och fostran ges tillfälle att bli hörd. I samband med utredningen ska dessutom behövliga myndigheter och experter höras.

8 §

Behandling av påföljdsutredningen i domstol

Då ett ärende som gäller en ung persons brott blir anhängigt vid domstol ska domstolen vid behov se till att påföljdsutredningen står till förfogande vid domstolsbehandlingen.

Domstolen ska ge den tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som har sammanställt påföljdsutredningen eller den person som bistår tjänstemannen tillfälle att bli

hörd i domstolen vid behandlingen av brottmålet mot den unge.

9 §

Rätt till information

Utan hinder av sekretessbestämmelserna har Brottspåföljdsmyndigheten rätt att för sammanställningen av en påföljdsutredning få de uppgifter som socialmyndigheten har om den unges levnadsförhållanden, rusmedelsmissbruk, missbrukarrehabilitering, mentala hälsa och användning av mentalvårdstjänster samt andra motsvarande upplysningar som behövs för påföljdsutredningen.

Utan hinder av sekretessbestämmelserna har socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten rätt att för sina uppgifter enligt denna lag få de upplysningar de behöver för utredning av en ung brottsmisstänkts sociala situation av de instanser som anges i 20 § 1 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000).

10 §

Resekostnader

Brottspåföljdsmyndigheten ersätter skäligen resekostnader som orsakats av en ung brottsmisstänkt när han eller hon hörts i samband med sammanställningen av påföljdsutredningen.

11 §

Närmare föreskrifter

Brottspåföljdsverket utfärdar närmare föreskrifter om innehållet i och sammanställningen av en påföljdsutredning.

12 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .
Genom denna lag upphävs lagen av den 31 maj 1940 om unga förbrytare (262/1940).
Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

2.

Lag**om övervakning av villkorligt fängelse**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Syftet med övervakningen

Syftet med övervakning av villkorligt fängelse är att stödja den övervakade för att främja hans eller hennes anpassning i samhället och förhindra återfall i brott.

2 §

Dömande till övervakning och inledning av verkställigheten

Bestämmelser om dömande till övervakning av villkorligt fängelse finns i 6 kap. 10 § 2 mom. i strafflagen.

Domstolen ska utan dröjsmål tillställa Brottspåföljdsmyndigheten meddelande om beslut som gäller övervakning som dömts ut som tilläggsstraff till villkorligt fängelse.

Verkställighet av övervakningen av villkorligt fängelse ska inledas så snart domen vunnit laga kraft eller när den dömde skriftligen har samtyckt till att övervakningens verkställighet inleds och nöjt sig med domen till den del han eller hon har dömts till övervakning, fastän domen inte har vunnit laga kraft.

Den tid av övervakning som avses i 6 kap. 10 § i strafflagen börjar löpa när den dömde har samtyckt till att övervakningens verkställighet inleds eller när domen har vunnit laga kraft till den del den gäller övervakning. Övervakningstiden löper ut senast då prövotiden för det villkorliga fängelsestraffet upphör.

3 §

Verkställighet av övervakning

Brottspåföljdsverket och Brottspåföljdsmyndigheten sköter övervakningens verkställighet

4 §

Övervakare och person som bistår denne

Övervakare är en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten. För att främja verkställigheten av övervakningen kan en person som samtycker till uppdraget (*biträdande övervakare*) förordnas att bistå övervakaren, förutsatt att denna person har en för uppdraget lämplig utbildning inom brottspåföljdsområdet, det sociala området, i ungdomsarbete eller i pedagogik samt erfarenhet av arbete inom dessa. Av särskilda skäl kan även någon annan lämplig person förordnas till uppdraget.

Brottspåföljdsmyndigheten ingår ett avtal med den som förordnas till biträdande övervakare om skötseln av uppdraget samt beslutar om arvode och kostnadsersättning som ska betalas till denne av statens medel. Avtalet ger inte upphov till ett tjänsteförhållande eller arbetsavtalsförhållande mellan Brottspåföljdsmyndigheten och den biträdande övervakaren.

På den biträdande övervakaren tillämpas språklagen (423/2003) och bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar. Bestämmelser om skadeståndsansvar finns i skadeståndslagen (412/1974).

5 §

Övervakningens innehåll och övervakningsplan

Övervakningen omfattar regelbundna sammanträffanden mellan övervakaren eller den biträdande övervakaren och den övervakade. Syftet med sammanträffandena är att följa den övervakades förhållanden och förändringarna i dem och att främja den övervakades förmåga att leva ett liv utan brott. Övervakningen kan även omfatta uppgifter eller program som främjar den sociala handlingsförmågan. Sammanträffandena och de uppgifter och program som ingår i övervakningen får uppta högst 12 timmar per månad. Antalet timmar per månad kan variera under övervakningen på det sätt som en ändamålsenlig verkställighet förutsätter.

Det närmare innehållet i övervakningen framgår av en övervakningsplan som Brottspåföljdsmyndigheten ska utarbeta i enlighet med den övervakades behov när övervakningen inleds så att övervakningen kan genomföras på ett målinriktat sätt. Den övervakade ska ges tillfälle att delta i utarbetandet av övervakningsplanen. Planen ska i nödvändig utsträckning utarbetas i samarbete med den övervakades hem- eller bostadskommun, andra myndigheter samt privata sammanslutningar och personer. Övervakningsplanen kan vid behov ändras eller kompletteras.

6 §

Den övervakades skyldigheter

Den övervakade ska infinna sig till de övervakningssammanträffanden och andra sammankomster som ordnas för att nå övervakningens syfte och som den övervakade ålagts att infinna sig till samt stå i kontakt med övervakaren eller den biträdande övervakaren på det sätt som preciseras i övervakningsplanen. Den övervakade ska på begäran av övervakaren eller den biträdande övervakaren lämna denne nödvändiga kontaktuppgifter liksom även uppgifter om boende, skolgång, studier, arbete och sin ekonomiska situation samt andra motsvarande, för över-

vakningen nödvändiga uppgifter om sina förhållanden. Den övervakade ska underrätta övervakaren eller den biträdande övervakaren om väsentliga förändringar i förhållandena.

Den övervakade ska iaktta de föreskrifter som övervakaren eller den biträdande övervakaren ger honom eller henne och som är nödvändiga för genomförandet av övervakningen.

Den övervakade får inte vara påverkad av alkohol eller andra berusningsmedel vid övervakningssammanträffandena eller vid andra sammankomster som ordnas för att nå övervakningens syften. Om det är skäl att misstänka att den övervakade är berusad, kan han eller hon förpliktas att lämna ett utandnings-, urin- eller salivprov.

När övervakningen inleds ska den övervakade underrättas om vilka påföljderna kan bli av att han eller hon försummar sina skyldigheter enligt denna paragraf.

7 §

Övervakarens och den biträdande övervakarens uppgifter

Övervakaren och den biträdande övervakaren ska göra sig förtrogna med den övervakades förhållanden och inhämta för övervakningen nödvändig information hos den övervakade och vid behov även hos andra personer och aktörer. Övervakaren och den biträdande övervakaren ska bemöta den övervakade på ett sakligt sätt och försöka skapa en förtroendefull relation till denne samt förfara så att syftet med övervakningen kan nås.

Övervakaren och den biträdande övervakaren ska

1) se till att den övervakade uppfyller sina skyldigheter enligt denna lag och iakttar de föreskrifter som ges honom eller henne med stöd av 6 §,

2) vid behov stå i kontakt med den övervakades vårdnadshavare eller intressebevakare eller med någon annan laglig företrädare för honom eller henne,

3) stödja och handleda den övervakade, och

4) underrätta Brottspåföljdsmyndigheten om brott mot 6 § eller mot föreskrifter som getts den övervakade med stöd av den.

Den biträdande övervakaren ska dessutom iaktta de föreskrifter som Brottspåföljdsmyndigheten ger honom eller henne om verkställigheten av övervakningen samt underrätta Brottspåföljdsmyndigheten om brott mot de skyldigheter som i denna lag åläggs den övervakade eller mot de föreskrifter som ges för honom eller henne med stöd av 6 §.

Övervakaren och den biträdande övervakaren ska förfara så att deras åtgärder inte orsakar den övervakade eller den övervakades anhöriga onödigt skada.

8 §

Kontroll av drogpåverkan

Om det av yttre tecken att döma är sannolikt att den övervakade är påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel under ett övervakningssammanträffande eller någon annan sammankomst som ordnas för att nå syftet med övervakningen, ska övervakaren eller någon annan tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten eller den biträdande övervakaren anteckna observationerna om berusningstillståndet.

När den övervakade misstänks för drogpåverkan i enlighet med 1 mom. för en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten får förplikta den övervakade att lämna utandnings-, urin- eller salivprov. Om påverkan av yttre tecken att döma är uppenbar, behöver inte något prov tas om inte den övervakade kräver det. En övervakad som utan giltig orsak vägrar lämna utandnings-, urin- eller salivprov kan förpliktas att lämna blodprov.

9 §

Hämtning till övervakningssammanträffande

Om den övervakade utan någon godtagbar anledning som övervakaren eller den biträdande övervakaren är medveten om uteblir från ett övervakningssammanträffande och det är sannolikt att han eller hon försöker undvika dessa sammanträffanden, kan den övervakade hämtas till följande sammanträffande som övervakaren eller den biträdande övervakaren bestämmer. Polisen ska lämna handräckning för genomförande av hämt-

ningen, om det inte ska anses vara uppenbart oändamålsenligt att vidta hämtningsåtgärder.

En anhållningsberättigad polisman beslutar om hämtning på begäran av Brottspåföljdsmyndigheten. Den som förordnats att hämtas får gripas och tas i förvar tidigast sex timmar före det sammanträffande med övervakaren som avses i 1 mom. Hämtningen skall om möjligt genomföras så att den övervakade inte på grund av den blir föremål för onödigt uppmärksamhet. Den övervakade får inte hållas gripen eller i förvar längre än vad hämtningen till sammanträffandet med övervakaren kräver.

10 §

Brott mot skyldigheter som ålagts den övervakade

Om den övervakade utan godtagbar orsak försummar att iaktta en skyldighet enligt 6 § eller bryter mot en föreskrift som getts honom eller henne med stöd av den, ska Brottspåföljdsmyndigheten ge den övervakade en muntlig anmärkning. Om brottet mot skyldigheterna är väsentligt, ska anmärkningen ges skriftligt. En skriftlig anmärkning får emellertid inte ges om det beslutas att hämtning enligt 9 § ska ske på grund av försummelsen eller överträdelsen.

Om den övervakade inte rättar sig efter hämtningen eller anmärkningen, ska Brottspåföljdsmyndigheten ge honom eller henne en skriftlig varning.

Om den övervakade upprepade gånger försummar att infinna sig till ett övervakningssammanträffande eller vid sammanträffandet grovt bryter mot förbudet enligt 6 § 3 mom., ska Brottspåföljdsmyndigheten utan dröjsmål underrätta åklagaren om saken, om det inte är uppenbart onödigt för övervakningens syfte.

Om åklagaren bedömer att övervakningstiden ska förlängas till följd av den övervakades förfarande enligt 3 mom., ska åklagaren utan dröjsmål framställa ett yrkande om förlängning till den domstol som i första instans har dömt personen i fråga till villkorligt fängelse förenat med övervakning eller inom vars domkrets den övervakade bor eller stadigvarande vistas.

Om domstolen konstaterar att den övervakade har förfarit på ett sådant sätt som avses i 3 mom. och om det med hänsyn till den övervakades person och orsakerna till överträdelsen bedömt som en helhet finns särskilda skäl, kan domstolen förlänga övervakningstiden med sammanlagt högst sex månader.

Innan anmärkningen eller varningen ges eller åklagaren underrättas om saken ska den övervakade ges tillfälle att bli hörd.

11 §

Avslutande av övervakning

Om det efter att övervakningen fortgått minst sex månader har blivit uppenbart att fortsatt övervakning inte är nödvändig, kan Brottspåföljdsmyndigheten på framställan av övervakaren avsluta övervakningen.

12 §

Resekostnader

Brottspåföljdsmyndigheten ersätter den övervakades skäligena kostnader för resor till övervakningssammanträffanden och till andra sammankomster som behövs för att genomföra övervakningen.

13 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om förfarandet vid förordnande av övervakare, uppsättande och behandling av handlingar som hänför sig till övervakningen, övervakningsplanen, konstaterande och antecknande av misstänkt berusningstillstånd hos övervakade, utredning av övervakades brott mot sina skyldigheter, godkännande av uppgifter och program inom ramen för övervakningen samt ersättning för övervakades resekostnader utfärdas genom förordning av statsrådet.

14 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Denna lag tillämpas på övervakning av villkorligt fängelse som dömts ut efter lagens ikraftträdande.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

3.

Lag

om ändring av 6 kap. 10 § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut:
 ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 6 kap. 10 § 2 mom., sådant det lyder i lag 515/2003, som följer:

6 kap.

Om bestämmande av straff

10 §

Tilläggsåtgärder i samband med villkorligt fängelse

Den som inte hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet kan dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning under ett år och tre månader, om detta ska anses motiverat för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället och för att förhindra återfall i brott. Bestämmelser om verkställighet av övervakningen finns i lagen om övervakning av villkorligt fängelse (/).

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag**om ändring av 11 och 12 § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut:

ändras i lagen av den 29 juli 1963 om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (326/1963) 11 § 1 mom. och 12 § 1 mom. som följer:

11 §

Genom beslut där det förordnas att övervakningen av en villkorligt dömd ska verkställas i Finland ska det med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrivs om förordnande av övervakare i lagen om övervakning av villkorligt fängelse (/) samtidigt förordnas en övervakare. Om i samband med den villkorliga domen uppställda villkor eller föreskrifter inte i ett sådant fall kan tillämpas, får det också fastställas ändringar i dem. Prövotider och övervakningstider får dock inte ändras.

12 §

Sådan övervakning av en i Danmark, Island, Norge eller Sverige villkorligt dömd som det har beslutats att ska verkställas i Finland får avslutas med tillämpning av 11 § i lagen om övervakning av villkorligt fängelse.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 6 november 2009

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister *Tuija Brax*

Bilagor
Parallelltext

Lag

om ändring av 6 kap. 10 § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut:
ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 6 kap. 10 § 2 mom., sådant det lyder i lag 515/2003, som följer:

Nuvarande lag

Förslag

6 kap

6 kap.

Om bestämmande av straff

Om bestämmande av straff

10 §

10 §

Tilläggsåtgärder i samband med villkorligt fängelse

Tilläggsåtgärder i samband med villkorligt fängelse

Den som inte hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet kan dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning under en prøvotid, om detta skall anses motiverat för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället och för att förhindra återfall i brott.

Den som inte hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet kan dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning under *ett år och tre månader*, om detta ska anses motiverat för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället och för att förhindra återfall i brott. *Bestämmelser om verkställighet av övervakningen finns i lagen om övervakning av villkorligt fängelse (/).*

Denna lag träder i kraft den 20 .

Lag

om ändring av 11 och 12 § i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut:

ändras i lagen av den 29 juli 1963 om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (326/1963) 11 § 1 mom. och 12 § 1 mom. som följer:

Nuvarande lag

Förslag

11 §

Medelst beslut, varigenom förordnas, att övervakningen av villkorligt dömd skall anordnas i Finland, bör, med iakttagande i tillämpliga delar av vad i lagen den 31 maj 1940 om unga förbrytare (262/40) om förordnande av övervakare är stadgat, samtidigt övervakare tillförordnas samt, därest i samband med den villkorliga domen uppställda villkor eller föreskrifter icke här kunna tillämpas, fastställas ändringar rörande dem; prövo- och övervakningstid må likväl icke ändras.

11 §

Genom beslut där det förordnas att övervakningen av en villkorligt dömd ska verkställas i Finland ska det med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrivs om förordnande av övervakare i lagen om övervakning av villkorligt fängelse (/) samtidigt förordnas en övervakare. Om i samband med den villkorliga domen uppställda villkor eller föreskrifter inte i ett sådant fall kan tillämpas, får det också fastställas ändringar i dem. Prövotider och övervakningstider får dock inte ändras.

12 §

Övervakningen av i Danmark, Island, Norge eller Sverige villkorligt dömd, om vars anordnande i Finland förordnats, må upphävas med tillämpning av stadgandet i 12 § lagen om unga förbrytare.

12 §

Sådan övervakning av en i Danmark, Island, Norge eller Sverige villkorligt dömd som det har beslutats att ska verkställas i Finland får avslutas med tillämpning av 11 § i lagen om övervakning av villkorligt fängelse.

Denna lag träder i kraft den 20 .